

## ÖNSÖZ

---

Dünyanın en büyük açık hava müzelerinden biri olan Anadolu, çağlar boyu göç eden medeniyetlere bir köprü olmuştur. Burada oluşan kültür mozaiği günümüzden binlerce sene önce burada yerleşen insanlar tarafından oluşturulmaya başlanmıştır. Anadolu uygarlıklarının oluşumu ve gelişimi tarihin tanıdığı bir şanstır.

Bu uygarlıkları oluşturan kültür birleşiminin ve coğrafik konumun önemi onlara bu şansı tanımıştır. Bu çevrede ki tüm uluslar ilkel denecek yaşam tarzı sürerken bu uygarlıklar birbirlerinden etkilenerek topraktan fıskırırcasına gelişmiştir.

Gerçekte Anadolu uygarlıkları, Mezapotamya rahiplerinin topladığı bilgilerin, Sümerlerin, Babilin kültürünün, Mısır uygarlığının bütün değerlerinin Anadolu'ya ve adalara yüzyıllardır akışı ile, buradaki kültürlerce özümленerek biriktirilmiş olan bilgi hazinesini kullanma fırsatı bulmuş.

Ferruh Dinçkal  
1993 - İstanbul

[www.cfg.org.au](http://www.cfg.org.au)

## ANAERKİL TOPLUMLAR, TANRI ANLAYIŞI ve ETKİLERİ

İnsanların ilk toplulukları kadınların egemen olduğu ana erkil toplumlardır. Bu yalnızca Anadolu'ya özgü değildi, Çin'de de, Hindistan'da da bu böyleydi.

Bunun en büyük nedeni kanımca dişilerin doğurganlığının bereket ile eşdeğer tutulması idi. Erkeklerin çiftleşmedeki etkisi bilinmiyordu ve dişilerin üreme işini tek başlarına yaptıklarına inanılıyordu.

Daha doğrusu yeni doğan bebeğin çıktığı rahim ağzında, her ay birkaç gün kan görünürdü. Kan bu insanların anlayışında ölüm ile doğrudan ilgiliydi. Kanın akabilmesi için bir ölümün olması gerekiyordu. Kanama olmazsa bir kaç ay sonra doğum gerçekleşiyordu. Bu nedenle insanların bebeğin bu kandan oluştuğunu düşünmeleri çok mantıklıydı. (*Kuranı Kerimde de Tanrının insanı kan pıhtısından yarattığı yazar -Alak suresi-*). Daha ileride yine irdeliyeceğimiz gibi ana erkil toplum bilinci çağlar boyu insanları etkilemiştir.

İlk insanlarda Tanrılar, insanların şekillendirilmiş ve kişilik kazandırılmış istekleri idi. İnsanların istekleri ise, açlıktan ölmeme, toprağın verimli olması, komşu kabilelerce yok edilmeme, bunun için de nüfusun artması ve savaşçı yetişmesiydi. Onlar için bitkinin toprakta yetişmesi mahsulün verimli olup olmaması, yani tarım, rüzgar,

şimsek, deprem gibi doğal olaylar da tabii ki canlı ve insan üstü bir kuvvetin işi idi. O dönemde kadınların etkin olması sebebi ile bir ana tanrıça KYBELE doğdu. O yeryüzünün, bütün bitkilerinin, yaban hayvanlarının, insanların, tanrıların ve tanrıçaların büyük anası idi.



Anadolu ve civarındaki ana erkil toplumlarda, bu büyük ana tanrıçanın adları uygarlık ve yörelere göre değişkenlik gösterir. Frigya dilinde Kubele ve Kubebe, bazen Dindymene, Sipylene, Karadeniz Pontos'ta Ma, Ermenistan'da Açlisena, Anaitis, Arabistan ve Hicaz'da Hubel ve Kible, Yunanistan ve Girit'te Rhea, Themis, Ops, Ge, Maia, Urania, Urinome, İdea, İtalya'da Vesta, Anna, Marianna, Suriye'de Atargatis, Diktinna, Plastene'dir.

Bu kadar çok adı olmasının nedeni genelde bulunulan yöredeki

en ulu dağdan adını alması veya bir uygarlıktan diğerine geçerken kötü tellafuz edilmesindedir. Örneğin Diktinna - Girit'in Dikte dağından demektir. - , Sipyrene -Sipylos denilen Manisa dağından -, Atargatis - Athar ile Ateh'in birleştikten sonra Greklerce kötü tellafuz edilmesinden dolayı -.

*Kybele'nin var oluşunun Orfik betimi ise: Bir zamanlar gökler, denizler ve kayalar, birbirlerinden ayırt edilemeyecek haldeymişler. Ama birden bire, ortada bir musiki ötmüş, gökler ve denizler gene bir evren teşkil etmekle beraber, birbirlerinden ayrılmışlar. O esrarengiz musiki, Urinom'un (yani Kybele'nin) doğduğunu ilan ediyormuş. Onun sembolü de ay imiş. Bütün evrenin yüce tanrıçası ıssız dünyada, boş sular, çıplak topraklar ve gökte dönen yıldızlar arasında, yapayalnız kalmış. Avuçlarını sürüştürmüş ve avuçlarının arasından büyük yılan Orfikyon kayıp çıkmış. Kybele, merak dolayısıyla onunla aşıkdaşlık etmiş. Bu sevgi ve kavuşmanın yuvarlanış sarsıntılarıyla, topraklar devriliş dağlar olmuş, sular fıskırıp nehirler akmış, göller toplanmış, bir çok sürünücü mahluklar peydah olmuş. Ettiğine utanan ve pişman olan Kybele, yılanı öldürüp, gölgesini - yani ruhunu - yeraltına göndermiş. Kybele, kendi nefsine karşı da adil davranarak, Hekat adıyla kendisinin bir kısmını da yeraltına göndermiş. Ölü yılanın ortalığa savrulmuş dişlerinden çoban ve sığırtmaç gibi insanlar peydah olmuş. Bunlar toprağı sürmesini biliyorlarmış. Ceviz, incir ve üzüm gibi ağaç yemişleri ile*

*geçiniyorlarmış. Madenleri tanımıyorlarmış. İşte bu, taş devriymiş.*

*Kybele gökte, denizde ve karada yaşamıya devam etmiş. Karada adı Rhea olmuş. Soluğu taze çalı ve çiçek kokuyormuş. Gözleri ela (glaukopis). Rhea olarak Girit'i ziyaret etmiş. Yalnızlığı dolayısıyla güneş ve buhardan, sevgili olarak, Kronos'u yaratmış. Analık duygusunu ve özleyişini doyurmak üzere, her yıl İda dağının Dikte mağarasında, bir güneş oğlu doğurmuş. Kronos çocukları kıskandığı için, onları öldürüyormuş. Kybele bu işe öfkelenmiş, Kronos'un sol elini istemiş, beş parmağını keserek Daktil'ler yani beş parmak tanrıalarını yaratmış, Kybele altıncı olarak doğurduğu tanrıya Zagreus adını vermiş. (Zeus değil. Bu ad Frigya dilindedir ve Orfizim ile ilgilidir.) (ANADOLU TANRILARI - Halikarnas Balıkçısı-)*

Bir başka Orfik etkiye göre Zeus ile Persephone çiftleşince, onlardan Zagreus doğar. Zeus'un karısı kıskanır ve doğan çocuğu Titanlara (devler) yedirir. Zeus kızar şimşekleri ile Titanları yakar. Ama tanrıça Atena Zagreus'un kalbini kurtarır. Titanların küllerinden insanlar oluşur. Onun için insanlarda tanrısal özellik var sayılır. Bu mitin bir diğer anlatışı şöyledir: Nehir tanrısı Sangarios'un (Sakarya nehri), Nana adında bir kızı vardı. Bu Agdistis'in (Kybele) kanından yetişen bir badem ağacının beyaz çiçeklerinden gebe kalır. (Bir başka anlatıya göre nardan -nar taneleri çoktur- gebe kalır.) Kız oğul doğurur. Adı Attis'dir. Kybele ya da bu

anlatıda Agdistis, kızıdan o kadar kıskanır ki Attis'i çıldırtır. Attis cinsel organını keser ve kendini öldürür. Kybele yaptığına pişman olur ve Attis'i çam ağacına dönüştürür.

Klasik ve formal mitolojiye göre Kybele, gök ve toprağın kızı, Kronos'un karısı, Zeus, Hera, Poseidon ve Hades'in anasıdır. Kybele doğduğunda güzel bir ormana bırakılır, kendisine yabani hayvanlar bakar. O Frigyalı genç ve güzel Attis'e aşık olur. Kybele Attis'in kendisine sadık kalması koşulu ile mezhebinin yayılmasını ona havale eder. Attis sözünü unutarak Sangarid adlı peri kızı ile evlenir. (Sangarid, Sakarya nehrinin kızı demek) Kybele bunu öğrenince peri kızını hasta edip öldürür. Attis o kadar üzülür ki, kendi erkekliğine kıyar ve kendini öldürmeye kalkışır. Kybele Attis'e acır ve çam ağacına döndürür.

Patriyarkal (Ataerkil) toplum sağlam olarak kurulduktan sonra ise bu anlatı şu şekli alır: Attis kendine kıydıktan sonra, Kybele yaptıklarından pişman olur ve Zeus'a başvurur. Ondan Attis'in ruhunun bir cam ağacına geçmesine izin vermesini ister. Zeus izin verir. Attis'in cinsel organından da menekşeler oluşur.

Bu anlatılan genellikle Manisa ve dolaylarında geçer. Bir kaç farklı şekilde olsa da ana tema hep aynı, fark ise; örneğin bir anlatıda, Attes'in cinsel organını keserken toprağa akan kan toprağı sular ve bitkiler fişkirir. Buna benzer diğer bir hadım olma anlatısı Afrodit ile sevgilisi Adonis'in başından gecer. Adonis'in yere düşen

penisinden, iri penisli aşk tanrısı Priapos doğar.

Manisa'da tanrıça Kybele'nin önemli bir tapınağı vardır. Kybele'nin, Afrodit'in ve diğer tanrıçaların rahipleri Attis ve Adonis'e adayarak kendilerini hadım ederdi. Bu penisler bereket getirmesi için boyanır, parlatılır, evlere atılır veya tapınağın en kuytu köşesine gömülürdü. Kybele tapınaklarının yanındaki çam ormanlarının nedeni büyük bir olasılıkla bu tapımın etkisidir. Hatta daha ileri gidersek, bugün bile Hristiyanlıkta süre gelen Noel günü çam ağacı süsleme bu geleneğe bağlı olabilir. Çünkü, 4.yüzyılda uzun tartışmalar sonucu 25 Aralık gününün İsa'nın doğum günü olduğu kararlaştırıldı. 25 Aralık, günlerin yeniden uzamaya başladığı ve Attis'in ve Adonis'in yeniden doğdukları güne raslar. Çok normaldir ki Roma'da Kybele tapınağında da uygulanan, kesilen penislerin boyanması ve çam ağacı simgesi bu tapınaktaki rahipler kanalı ile Hristiyanlığa da geçmiştir. Günümüze kadar gelen bu gelenek birleşerek çam ağacını süslemeye dönüşmüştür. Diğer bir örnek, Manisa'da Mesir macununun küçük paketler halinde cinsel gücü artırdığına inanılarak - Kybele rahiplerinin boyalı penisleri evlere atmasını anımsatır şekilde - yüksek bir yerden halka dağıtmasıdır.

Diğer bir anlatıda Attis ölmeden önce Kybele tapınağında keşişken Ana tanrıçayı kutsamak için, Kybele'ye şenlik günü adamıştır. Ana tanrıça ise, o bayram gününde Attis'in kutlanmasını

buyurmuştu. Her yılın Mayıs ayında kutlanan "Mayıs Şenliği" Anadolu'dan İskandinav ülkelerine kadar batıya yayıldı.

Dünyanın bir çok ülkesinde hala seçilen "Mayıs Kraliçesi", Kybele'yi bazı ülkelerde de seçilen "Yeşil Adam" ise Attis'i (çam ağacı) temsil eder.



Artemis

## ANADOLU'NUN GREK ANAKARASINA ETKİLERİ

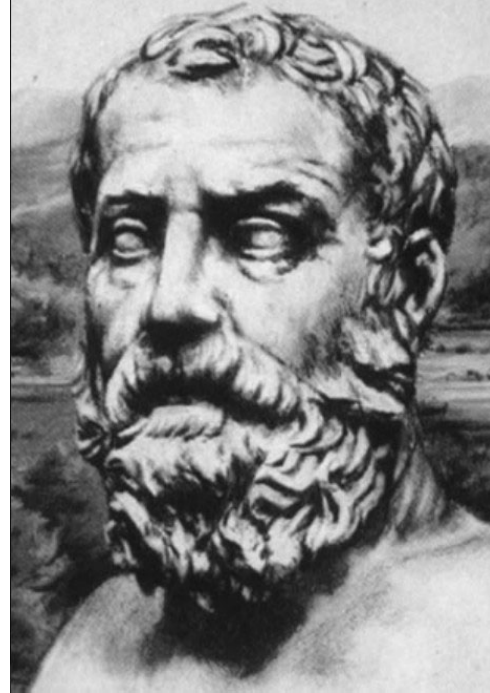
Klasik uygarlığın kökeni araştırılınca, klasik kültürün apaçık olarak ilk belirlediği - yani kendilerine sonraları Hellenik diyen toplumun, kendilerine barbar dedikleri yabancılardan ayırdıkları ve Olymposlu tanrıları teşkil ettikleri - yerin, Anadolu'da lonya olduğu anlaşılır. (MÖ 9. veya 10. yy)

Grekçede ne üzümün, ne şarabın, ne incirin ve özellikle ne de zeytinin adlarının Grekçe aslından olmayıp, birçok dağ, burun ve körfez adları gibi, bir Anadolu dilin kökeninden oldukları anlaşılmıştır. Delice zeytini, Portekiz'den Hindistan'a kadar vardır. Ama zeytinin bir besin maddesi olarak kullanışı, Yunanistan'a Anadolu'dan geçmiştir. Çünkü Homeros, Anadolu'da zeytinyağının, tuvalet yağı olarak, hatta yazısının başka bir yerinde ilaç olarak kullanıldığını anlatır. Tabi ki, bir besin maddesi olarak kullanıldığını yazmaya gerek görmemiştir.

Tanrıça Athena'ya atfedilen bir efsane, zeytinin (aşılı) Yunanistan'a nasıl geldiğini ima etme bakımından önemlidir. Tanrıça Athena ile denizler tanrısı Poseidon, Atina şehrinin koruyuculuğu için yarışmaya girerler. Şehre en faydalı şeyi getiren kazanmış sayılacaktır. Poseidon atı, Athena ise zeytin ağacını getirir. Athena kazanır ve şehrin koruyucusu olur. (İspanyollara da zeytin yiyecek maddesi olarak Araplardan geçmiştir.)

Anadolu'dan Yunanistan'a getirilmiş olan bir iki önemli şey

arasında, Fenike'den alındığı iddia edilen bir alfabe vardır. Bu fonetik alfabe, ilk önce Anadolu'da kullanıldı. O zaman Yunanistan, yazıya şiddetli bir gereksinim duymayacak kadar geri idi. Hatta orası tamamı ile kültürsüz ve vahşi bir yer sayılabilirdi. Ve böyledir ki, Homeros ve ondan iki yüzyıl sonra babası ile birlikte Anadolu'dan Yunanistana göç eden Hesiodos, düşlerini, anılarını ve düşüncelerini, ancak lon lehçesinde yazabildiler. lon lehçesi ise, en eski Grek lehçesidir. Yani ondan önce gelmiş ve kullanılmış bir başka lehçe yoktur.



Yunanistan'da Atinalı Solon, Grek kültürünün Yunanistan'daki ilk temsilcisi sayılır. İsa'dan önce Altıncı Yüzyılda yaşamış olan bu adam, bir tüccardı ve işlerini görmek üzere Anadolu'ya gidip gelirdi. Anadolu'da gelişmiş sosyal kurulları gördü.

Anadolu'da öğrendiği İon lehçesinde şiirler yazdı. Ama şiirlerini, kendisinden önce gelen Midillili Sappho ya da Paroslu Arkhilokhos gibi şair olduğu için değil, o devirde yazı manzum olarak yazıldığı için yazdı. Yoksa Solon yüz yıl sonra gelseydi, mutlaka nesir yazardı. Solon, o sıralarda, okuma yazma bilen, dünya görmüş bir adam olduğu için, arkhon (kanun yapıcı hakim ) seçildi.

Yunanistan'da Hellen bilincinin Anadolu'dan Yunanistan'a geçmesi, İsa'dan önce 6.y.y. da olmaya başladı. Ancak İsa'dan önce, 560-527 yılları arasında yani Atina'da Peisistratos zamanındadır ki, Homeros'un eserleri



Yunan yarımadasına geçti ve Atina'nın Panathenaia festivallerinde bile belli sıra ile okunmaya başladı. İşte o zaman, bu eserler, Atina'da kutsallaştırıldı ve oradan bütün Yunanistan'a yayılarak Hellenik bilinç ortaya çıktı. Bu arada, Anadolu'dan Yunanistan'a geçen Olymposlu tanrılar ile Hellenlerin dini de bulundu.

İonlu bilinç, Anadolu'da geliştikten ancak üç yüzyıl sonra Yunanistan'a geçebilmiştir.

Herodotos: " Homeros ile Hesiodos, Grek tanrılar hanedanını kurdular, görevlerini ve sanatlarını tayin ettiler." diye yazar ve bu işin, kendi gününden (M.Ö.430) dört yüz yıl önce olduğunu ekler. (Anadolu Tanrıları -Halikarnas Balıkçısı)

Homeros ile Hesiodos, bu tanrıları tutup yoktan var etmediler. Anadolu'dan dillerini, klasik bilinci ve Hellenik denilen uygarlığın temelleri ile birlikte tanrıları da aldılar.

M.Ö. 490 yılına doğru Yunanistan'ın Persler tarafından istilası, klasik kültürün ve Yunan uygarlığının geçirdiği en büyük ikinci tehlikedir. Çünkü Persler Anadolu'da zaptettikleri İonya'nın ve Karya'nın sosyal kurumlarına dokunmadılar. Ve Güney Anadolu'daki klasik kültür hareketi devam etti, gelişti. Halbuki anakarada baş gösteren birinci büyük tehlike, M.Ö Yedinci Yüzyılda Yunanistan'da Orfik'lerin mistik tarikat ve dininin yayılmasıydı. Yakın Doğudaki bu yeni din, eğer Yunanistan'da bütün hurafeleri, sırları ve sihirleriyle kökleşseydi, muhakkak akılcılığı, felsefeyi ve ruh özgürlüğünü boğar, hayatı akla ve güzelliğe dayanan bir uygarlığı tamamen söndürürdü. Orfizim temelleri üzerine gelişmiş bir tarih ve uygarlık zincirini bugün düşünmek bile insanı ürpertiyor.

Anakarada yaşam koşullarının Anadolu'ya göre daha ağır olmasından dolayı kötümser yapıya sahip halk tarafından Orfizim çabuk



sayılacak bir sürede Yunanistan'da benimsendi. Eleusis'te tutunan Orfizim akımına, "Eleusis sırları" diye yeni bir ad takıldı. Bu sırlara göre alt dünya tanrısı Iakkhos, tanrıcalar ise Demeter ile Persephone idi. Bu sıralarda Sisam adasında dahi bilgin Pythagoras (Büyük bir matematikçi olmasına rağmen), Sicilyada da Batını yeni bir Orfik mezhebini yaymaya koyuldular. Orfizim o dönemde başta Aiskhylos ve Pindaros olmak üzere edebiyatta etki yaptı. Hatta Orfizim Platon'a bile uyumlu geldi.

İonya burnunun dibinde ki bu zehire karşı panzehir vazifesi gördüler. Anadolu'da tanrı bilim ile fen bilimlerini birbirlerinden ayıran hareket Orfizim'den çok önce başlamıştı. Anadolu'nun bu iki bilimi birbirinden ayırması klasik uygarlığı, rahipler tarafından dogmatik bir biçimde yorumlanarak, bir dinin baskısı altında mahvolmaktan kurtardı. Anadolu'da diyalektik felsefenin kurucuları sayılan Ephesos'lu Herakleitos ve Kolophon'lu Ksenophanes'un bulunması hem Anadolu'yu Pers istilasından hem de Orfizim tehlikesinden kurtardılar.

Ksenophanes, Anadolu'yu terk ederek Yunanistan ve İtalya'da şehir şehir dolaştı ve Greklerin dinine ve ideallerine şiddetle hücum etti. Özellikle atlet idealini komik buldu. Bir yarış veya atletik müsabakayı kazanana karşı gösterilen saygıyı delilik saydı. "Aklımız ölümlü hayvan ve beygir kuvvetinden daha iyidir". Tanrılar için ise "Eğer öküzlerin, beygirlerin ve aslanların kendilerine tanrı yapan elleri olsaydı, onlarda tanrılarını öküz, beygir ve aslan biçiminde yaparlardı" dedi.

Ksenophanes, yanında tambur ve bağlama çalan bir köle ile devrimci düşüncelerini diyar diyar yaydı. Ksenophanes, yalnız yıkıcı değil aynı zamanda yapıcı idi. Felsefede baş prensibi, tek tanrı idi. Ama bu tanrı evren ile birleşiyordu. Bu tek tanrı ile birlikte doğaya hayat veren birkaç ikinci derece tanrı kabul etmişti.

Öteki dev Ephesoslu Herakleitos "Hep akar ve hiç bir zaman hiç bir yerde durmaz" diyerek, dünyada bir "statuko" nun var olduğunu ilk anlayandır.

Herakleitos, Ksenophanes ile büyük farklılıklar gösterir. O siyasette bir aristokrat idi, ancak aydın olan birkaç seçkin zengin anlaşılabileceği güç bir üslup ile yazıyordu. Yaşlanınca felsefe kitaplarını Ephesos'ta Artemis tapınağına bırakarak, son günlerini yaşamak üzere, şehrin yakınındaki bir ormana yapayalnız yerleşti. Sürekli değişmeyi, varlığın değişmeden (akmadan) ibaret olduğunu tespit eden doktrini buldu. "Hep akar" ve "Biziz ve değiliz" dedi. Bununla kalmayarak, görecelilik (rölativite) doktrininin filizlerini attı: "Kötü ve iyi aynı şeydir." diyordu. Kendinden önce gelen tüm İonya filozoflarının hepsinden daha büyük bir dehaya sahip olan bu adam, kendinden sonra gelenleri de heybeti ile etkilemiştir.

Klasik uygarlığın dayanağı, iskeleti felsefeydi. Anadolu İonya'sının bu kişileri ve onlar gibi olanların verdiği savaş sonunda klasik uygarlığı tehdit eden Orfizim tehlikesi ortadan kansız ve savaşırsız bir şekilde kalktı. Bu devre "Yedi Hakimler" devri denir.

Bunlar:

1. Atinalı Solon,
2. Koentli Perianos,
3. Spartalı Kylon,
4. Midillili Pittakos,
5. Prienedeli Bies,
6. Miletli Thales,
7. Lindoslu Kleobulos.

Yukarıda ki listede altları çizilmiş olanlar Anadolu'ludur. Kalanların birinin Atinalı, diğerinin Koentli, ötekini Spartalı olması anakaradaki üç önemli bölgeden birer temsilci bulunması politiktir.

Bu bölümde yazdıklarımız, İon kültürünün tamamen Anadolu'dan Yunanistan'a geçtikten sonra bile, Yunanistan'da başgösteren tehlikenin gene İon'larca yok edildiğini göstermektedir.

Plastik sanatlara gelince, anakaranın Mora yarımadası ile Batı Anadolu'da aynı zamanda gelişti. Her ikisi de Girit'in etkisi altında kaldılar. Karya ve İonya'da Girit'ten başka doğal olarak Batı Anadolu etkisi de oldu. İonya, Mora yarımadasına oranla

zerafeti, ayrıntıları ve yumuşaklığı ile üstündür.

İlk çağın başlıca heykeltıraşları: Myron, Polykleitos ve Pheidias'tır. İkinci dönemde ise Praksiteles, Skopas ve Lysippos'tur. Bunlardan Praksiteles hariç hepsi Yunanlı ve çoğu Atinalıdır. Üçüncü dönemde (Büyük İskender zamanı) ve sonrasında Rodos ile Bergama başta gelir.

Ne yazık ki, ilk çağdan hiç resim kalmamıştır. O zamanın ressamı hakkında bildiklerimiz Pausanias, Plinius ve Lucianus gibi tarihçilerin anlatıları ile sınırlı kalıyor. Ama vazo gibi kazılardan elde edilen buluntuların üzerlerindeki resimlere bakarak o devirde resim sanatının oldukça ileri bir düzeyde olduğunu söyleyebiliriz. Eski tarihin en büyük ressamı Apelles Anadolu'da Kolophonludur. Kendisi Ephesoslu Ephoros stüdyosunda çalışmıştır. Ressam Parrhasios Ephesoslu, Polygnotos Thasoslu ve Parrhasios İtalyandır.

### Dokuzuncudan Beşinci Yüzyıla Kadar (ŞAİRLER)

<u>Anadolu ve Adalar</u>	<u>Yunanistan ve Güney İtalya</u>
Homeros –İzmir	Hesiodos - Babası Anadolu'dan göçmen
Alkman – Sardes	Tyitaios – Sparta
Arkhilokhos – Paros	Theognis – Megara
Minnermos – Kolophon	Solon – Atina
Phokylides – Milet	Stesikhoros-Sicilya
Demodokos – Milet	İbykos – İtalya
Alkaios – Midilli	
Sappho -Midilli (Kadın)	
Anakreon – Teos	

Aisopos – Bandırma	
Kallinos – Efes	
Hipponaks – Efes	
Musaios – Trakya	
Simonides – Keos	
Semonides – Amorgos	
Terpandros – Midilli	

## (FİLOZOF VE TARİHÇİLER)

<u>Anadolu ve Adalar</u>	<u>Yunanistan ve Güney İtalya</u>
Thales – Milet	
Anaksimandros - Milet	
Anaksimenes – Milet	
Pythagoras – Sisam	
Ksenophanes – Kolophon	
Herakleitos – Efes	
Herataios – Milet	
Kadmos – Milet	
Anakharsis – Trakya	

Beşinci ve Dördüncü Yüzyıllarda  
(ŞAİRLER)

<u>Anadolu ve Adalar</u>	<u>Yunanistan ve Güney İtalya</u>
Bakkhylides – Keos	Aiskhylos – Eleusis
Timotheos – Milet	Sophokles – Atina
Panyassis – Halikarnassos	Euripide – Atina
Antimakhos - Kolophon	Aristophanes – Atina
Khoirilos – Sisam	Pindaros – Thebai
Thrasymakhos – Kadıköy	Korinna - Tanagra Kadın)
Erinna - Rodos (Kadın)	Anyte - Tegea (Kadın)
Epikharmos - İstanköy	
Aratos – Kilikya	
İon – Sakız	

**(FİLOZOF VE TARİHÇİLER)**

<b>Anadolu ve Adalar</b>	<b>Yunanistan ve Güney İtalya</b>
Anaksagoras - Kilizman	Sokrates – Atina
Herodotos – Halikarnassos	Thukydides – Atina
Hippokratos – İslamköy	Platon – Atina
Protagoras – Trakya	Ksenophon –Atina
Skylaks – Muğla	Aristoteles – Atina
Epikuros – Sisam	Parmenides – Elea
Diogenes – Sinop	Zenon – Elea
Demokritos – Trakya	
Leukippos – Trakya	
Ktesias – Knidos	
Kleanthes – Ayvalık	
Herakleides – Ereğli	
Theophrastos – Midilli	
Ephoros – Çandarlı	
Theopompos - Sakız	

**Hellenistik ve Roma Devri  
(ŞAİRLER)**

<b>Anadolu ve Adalar</b>	<b>Yunanistan ve Güney İtalya</b>
Bion – İzmir	Menandros – Atina
Asklepiades - Samos	Moskhos - Syrakusai
	Theokritos - Sicilya

**(FİLOZOF VE TARİHÇİLER)**

<b>Anadolu ve Adalar</b>	<b>Yunanistan ve Güney İtalya</b>
Diphilos –Sinop	Diodoros - Sicilya
Pausanias – Salihli	Apollonios -
Strabon – Amasya	Poseidonis - Suriye
Galenos – Bergama	
Arrianos – Bursa	
Cassius Dio – İznik	
Epiktetos – Hierapolis	
Dionysios – Halikarnassos	

## HELENİZİMİN OLUŞUMUNUN SOSYAL YAPI TEMELLERİ

Helen uygarlığının oluşumu ve gelişimi tarihin tanıdığı bir şanstır. Bu uygarlığı oluşturan kültür birleşimi ve coğrafik konumunun önemi ona bu şans tanıdığıdır. Bu çevrede ki tüm uluslar ilkel denecek yaşam tarzı sürerken bu uygarlık topraktan fıskırırcasına gelişmiş ve sonra bugün Batı uygarlığı dediğimiz uygarlıklara temel olmuştur. Peki ! bu uygarlık nasıl gelişti ? Bu bölümde bunu araştıracağız.

Gerçek de Helen uygarlığı Mezopotamya rahiplerinin topladığı bilgiler, Sümerlerin, Babilin kültürü, Mısır uygarlığının bütün değerlerinin Anadolu ya ve adalara yüzyıllardır akışı, buradaki kültürlerle özünlenerek biriktirilmiş olan bilgi hazinesini kullanma fırsatı bulmuş.

Helenler gelişmelerinin tabii kaynağı olan denizden yararlanma imkanını sonuna kadar akıllıca kullanarak ticaret merkezi oldular. Bu uygarlığın köklerini oluşturan Akhaların savaşçılığı (Akhalar : MÖ 2000 li yıllarda Orta Avrupadan gelerek Yunan yarım adasına yerleşen kavimlere verilen genel isimdir. Bu kavimler MÖ 1600 yıllarında o çağın en güçlü devletlerinden biri olan Giritlilerin etkisinde kalmıştır. Akhalar MÖ 1200 yıllarından itibaren batıdan gelen Dor kabilelerinin etkisi ile Anadolu'ya göçe zorlandılar. Bu da Troya savaşı başta olmak üzere bir çok savaşa sebep oldu. İon'ların yaşama sevinci, bilimsel düşünceleri (İonlar: Anadolu'nun Batı bölgesinde

oturan, bilimsel, özgür düşünceye yatkın ve yeniliklere açık özgür Anadolu halkı. İyonyalılar Helen uygarlığının gelişmesinde bu bağlamlarda geniş ölçüde etkili olmuşlardır.) ile Dor'ların mistik yanlarıdır (Dor:MÖ 13. yüzyıl sonlarına doğru Balkan Yarımadasının Güney-Batı kısmını işgal eden kavimdir. Akhalara göre genç ve dinç olan bu kavim kendilerinden önce Yunanistan'a yerleşen Akhaları yenerek Peleponnes'e yerleştiler. Bu istiladan sonra yerleşik eski halkın bir kısmı köleleştirildi diğer kısmı Anadolu'ya göç etti. ).

Helenizmi incelemek için detaylı çok geri gitmemize gekeli olduğunu sanmıyorum. Çünkü, Hesiodos'un (MÖ. 7.yüzyılda yaşamış, babası Anadolu'dan göç etmiş Yunan şairi. Theogonia ile İşler ve Günler isimli iki eseri olan bu şair Homeros gibi Mitolojik Tanrıları belirleyip onların görev ve vasıflarını belirlemiştir.) MÖ. yedinci yüzyılda " Ey perses, sen de halka kulak ver, azgın olma " diye haykırışı ile yaklaşık yüzyıl sonra Solon'un (MÖ 6.yüzyılda Athenai'da sosyal ve siyasi refomları gerçekleştiren devlet adamı ) " Halkın başındakilerin düşündükleri hep haksızlık. Bu haksızlıkları yüzünden onları büyük acı bekliyor. " demesi bize sosyal yapıda bu dönemler arasında değişen hiç birşeyin olmadığını anlatıyor.

Yunan anakarasının doğasından oluşan zor şartlar nedeni

ile önceleri POLIS denilen şehir devletleri kuruldu. Mora yarımadasının engebeli yüzeyi kentler arası koyduğu aşılması zor engeller, bu yörenin güçlü bir kralın egemenliği altına girmesini

önledi. Ve bu şehir devletleri birbirlerinden ve yukarıda belirttiğimiz kültürlerinden etkilenerek kendi kendilerine geliştiler.



## ANADOLU'DA İLK İNSAN

Arkeoloji ve Antropoloji bilimlerine göre, Anadolu'nun ilk insanı, yontma taş (paleolitik) çağında yüksek yaylalarda ve sahip boyunda, Karain ve Öküzlüin gibi mağralarda yaşamışlardır. Tarımsal dönemden önceki avcılıkla ilgili yuva ekonomisinin yaşattığı örneklerini, mağaranın duvarlarına kazıdığı geometrik şekillerle belirtmiştir.

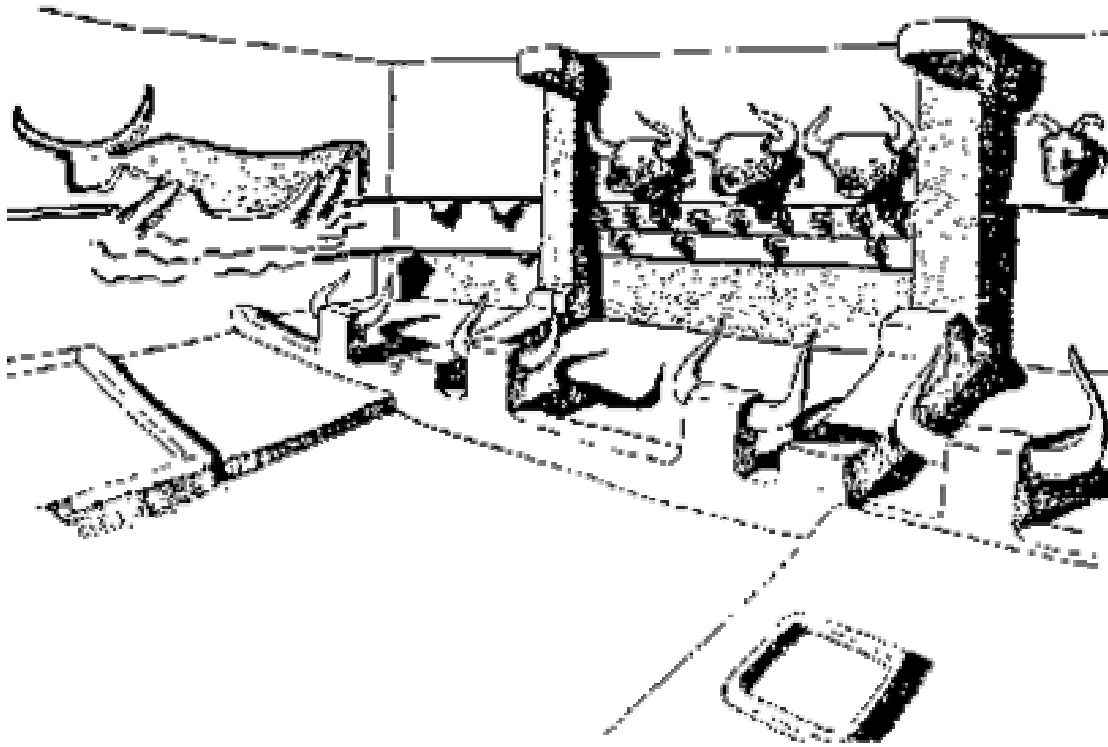
Yapılan bilimsel kazılarda, Akdenizin güney doğusundaki bölgelerde, Ürdün'ün Jericho ve Irak'ın Tel Hasun çevresinde M.Ö.8,000 yıllarına dayanan yerleşme kalıntılarına inilmiştir. Kalıntılar üzerinde yapılan C14 (Karbon 14) testi sonunda kalıntıların tarihleri bilimsel olarak kanıtlanmıştır.

Yakındoğu'nun tarihinde büyük yankı uyandıran böyle bir olay, İngiliz Arkeologu James Mellaart'ın Konyanın (Eski Iconium) Çatal Höyük ve Hacılar'ındaki daha ilginç araştırmaları ile derhal gölgelendi ve bütün gözler Anadolu'ya çevrildi. Çünkü Mellaart 10. Kasım.1958 tarihinde, Çatalhöyük'te M.Ö.7,000 yıllarında kurulan dünyanın bilinen en eski ilk kentini bulmuştu. Ele geçen kanıtlara göre tarihten önceki zamanlarda (Prehistoryada) burası verimli topraklar ve ormanlıktı. Çevrede yaban domuzu, ayı, pars, geyik ve sığır vardı. Alüviyonlu toprak yaşantıyı kolaylaştırıyordu. Avcı olan yerli halk, tarımsal devrimi gerçekleştirerek ilk kenti kurmuş ve gelişimi sağlayan özel eşyalarını yapmıştı. Çatal Höyük'te bulunan çanak çömlek, tahta tabak, giysi (yün)

ve obsidien (volkan camı) ayna evcil ekonominin ilk endüstri örnekleri bize bu düşüncenin doğru olduğunu kanıtlar. Yine ilk defa, kerpiç evlerin yanında ilk tapınaklara burada raslandı. Bölgenin ilk insanı, inançlarını çift tapınakta toplamıştır. Tapınakların duvarları renkli resimler, el izleri ve kabartmalarla süslüdür. Bir tapınakta, bazen iki aslan veya pars arasında, bazen kucağında veya yanında çocuk ile, bazende bereketi simgeliyen hamile topluca bir kadın olarak klanın kurucusu, koruyucusu Ana tanrıça Kybele heykelcikleri bulunurdu. Diğer tapınak ise avcılık inancına aittir. Duvardaki resimlerden anlaşıldığına göre, ölen insanın vücudu akbabalara yedirilerek kokuşan kısım yok ediliyor ve kemikler tapınağın tabanına ziynet eşyaları ile birlikte gömülüyordu.

Bazı Antropologlara göre, incelenen bu iskeletlerin Kafkas kökenli olduğu öne sürülmektedir. Henüz tekerleği, yazıyı bilmiyorlardı ama Kerpiç ve ahşap malzemelerden yaptıkları evlerine, tavanda açılan delikten bir merdiven aracılığı ile girip çıkıyorlardı. Hayvanlara tapış (Totemizm) onlarca ikinci derece bir inançtı. Önce de belirttiğim gibi taptıkları tek varlık Doğa yani Tabiat Ana, Ana Tanrıça Kybele idi. Yontma taş ve seramik, çeşitli şekillerde tasvir olan Ana Tanrıça heykelciklerinden Anadolunun ilk çağ kadınının fiziksel yapısını, nasıl giyindiğini, nasıl süslendiğini ve hatta saçlarını nasıl tarayıp başının üstünde topladığını bilebiliyoruz. Ve bu bilgileri "Earliest

Civilisations of Neareast - kitabın yazarı Mr.James Mellaart'a  
Yakınoğunun İlk Uygarlıkları" adlı borçluyuz.





## İNANIŞLAR VE GELİŞİMİ ÜZERİNE

### KISA DÜŞÜNCELER

Günümüz insanının tanrı anlayışında, tek tanrılı dinlerde pasif bir tanrı ve buna tapımı yatar. Tabi ki doğada veya her hangi bir olguda pasiflik yatmaz, herşey dinamiktir. Buna karşı antik çağlardaki inanın şu anda bize ne kadar aptalca gelirse gelsin bugünkü tanrı anlayışından çağının düşünce yapısı içinde daha mantıklı olduğunu kabul etmeliyiz. Çünkü o zamanki tanrılar insan beyninin kendi ile özleşmesinden doğduğu için dinamik tanrılardır. Tanrılar doğarlar, yaşarlar, öğrenirler, bunu kullanırlar ve gerekirse ölürlerdi. Günümüz tapımına gelişim evrimini biraz incelersek, genel olarak 4 kısımda ele alabiliriz.

1. Doğa Tapımı
2. Imge Tapımı
3. Töre Tapımı
4. Dogma Tapımı

Bu kısımları tek tek incelediğimizde gelişimi gözler önüne döküyoruz. Öncelikle şunu unutmamalıyız ki bu ayırdığımız tapım anlayışları kendi içlerinde bir birlerini tamamlar, bir önceki sonrakini doğurur ve kendi yok olmaz.

İnsanlar ilk önceleri avcılık sonra toplayıcılık daha sonra tarım ile hayatta kalma başarısını gösterdiler. Bu süre ve bundan sonraki uzun bir süre Doğa bu insanlar için bilinmezliklerle doluydu. Tabi ki insanlar için bilinmezler korkulup tapınılacak şeylerdi, bu döneme

DOĞA TAPIMI dönemi diyebiliriz. Tabi ki buradaki asil güç dillerin daha tam gelişmediği bir dönemde daha güçlü bir durumda olan telepatidir.

Bu dönemden sonra İMGE TAPIMI dönemine geçiliyor. Imge'nin sözlük anlamına bakarsak: Gerçekleşmesi olanaksız ya da çok güç olan düşünüyü, düş, hayal. Imge tapımının en güzel örneklerini mağaralardaki resimlerde bulabiliriz. O dönemlerdeki inana göre olmasını istediği bir olay veya hal için o olayı anlatan bir heykel ya da resim yapmak o olayın iyi yönde gelişmesine ve sonuçlanmasına katkıda bulunur.

Bundan sonra ki dönem ise TÖRE TAPIMI dönemi demeliyiz. Töre sözcüğü için sözlüğe baktığımızda " 1.Bir toplumda benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların tümü. 2. Bir toplumda ahlakla ilgili davranışların tümü " olduğunu görürüz. Kelimenin manasından da anlaşıldığı gibi Imge tapımı zaman içinde (belki de biraz yozlaşarak) TÖRE TAPIMI'na dönüşmüştür.

Dogma kelimesinin aslı Yunancadan gelmektedir. Sözlük anlamı ise, kesinliğine ve dokunulmazlığına inanılan düşünce. DOGMA TAPIM süreci de Töre tapımından sonra doğal bir gelişme içinde oluştu.

## ANADOLU YAZILARI

MÖ.2000 yılını aşan bir geçmişe uzanan yazıyı Anadolu'da ilk olarak Luviler'in kullandığını biliyoruz. Bu yazı Resim Yazısıdır. Diğer adı ile Hiyeroglif. Bu yazı sonraları Hititlere aktarılmıştır. Yazının Anadolu uygarlığındaki yerini daha iyi kavramak için zamandaşı olan diğer uygarlıkları da gözden geçirmenin yararı vardır.

Yazının MÖ.4000 yıllarına uzanan geçmişi olduğu söylenir. Fakat bu sav bilimsel olarak kanıtlanmamış. Ancak bugün ele geçen örnekler bakıldığında yazının vatanının Mezopotamya olduğu ve ilk kullananların da Sümerler olduğu anlaşılmaktadır. Sümerler MÖ.3000 yıllarına yaklaşık bir dönemde yazıyı bilip kullandıkları belgelenmiştir. Bu ilk kullanılan yazı yeterli olmasa bile, bir buluşun başlangıcı ve bir uygarlık atılımı olması dolayısı ile çok önemlidir.

Sümerlerden sonra yazıyı kullananların İran'da yaşayan "Elam öncesi" insanlar olduğu, bunlarında Sümerlere yaklaşık bir zamanda, MÖ.2800'den sonraları yazıyı kullandıkları anlaşılmaktadır. Ancak bu insanlar Sümerlerden etkilenerek çivi yazısını kullanmaya başlamaları MÖ.2500 yıllarına raslar.

Ege adalarında yaşayan uygarlıkların yazıyı kullandıklarının ise MÖ.1600 veya daha sonraları olduğu kanıtlanmıştır.

Çin ve Hindistanda ise MÖ.1500 yıllarından önce yazının

kullanıldığına belirten bir kanıt bulunamamıştır.

Mısır uygarlığında yazının kullanılışı MÖ.2000 den sonradır. Mısır yazısı bir tür resim yazısı niteliğindedir.

Anadoluda yazının kullanılış çağına bakılırsa, komşu uygarlıkların bir çoğundan eskilere dayandığını, özellikle Batı uygarlıklarından daha önceye dayandığı anlaşılmaktadır. Anadolu'ya yazının Sümer, Akkad uygarlıkları aracılığı ile geldiğini belirleyen bir kanıt olmamasına rağmen benim kanımca başka bir olasılık yoktur. Direkt yazı Mezopotamya'dan Anadolu'ya gelmeseydi bile o bölgede olmanın getirdiği koşullar nedeni ile etkilenmemesi olası değildir. MÖ.2000 yıllarında resim yazısı yanında çivi yazısı da kullanılıyordu. Hititler bu iki yazıyı da kullandılar. Bu iki (gerek resim, gerek çivi) yazıyı beraber içeren bir çok belge bugün elimizdedir. Anadolu'da kullanılan gerek Hititlerin gerekse Luvilerin resim yazıları Mısır resim yazısından farklıdır. Hitit yazılarının Mısır yazısına göre daha düzenli ve uyumlu olduğu kanısı yaygındır. Hitit yazılarında kimi hayvan başları, insan bedeninin değişik bölümleri, ev gereçleri birer betim aracı olarak kullanılmıştır.

Hurrilerin Doğu Anadolu'da MÖ.3000 yıllarında yaşadıkları, MÖ.2000 yıllarında Hititlerle ilişki kurdukları, hatta Hurri dillinden bir çok kelimenin Hititçeye geçtiği

Hititlerin de o zamanlarda çivi yazısı kullandığı bilinmesine karşın Hurrilerin ne tür bir yazı kullandıklarını belirleyen bir belge yok. Ama bu yörede bu kadar gelişmiş uygarlıklar olması ve bu uygarlıklarla dil iletişimi kurup kendi dilinden başka dillere kelime kazandırma kapasitedeki bir uygarlığın yazı bilmemesi ve kullanmaması benim kafamda soru işaretleri bırakmaktadır. Öte yandan da Doğu Anadolu insanların oluşturduğu Urartu uygarlığının da resim ve çivi yazısı kullandığına bakılırsa Hurrilerin de bu yazı türlerinin en az birini kullanıyor olmaları gerekir.

Urartuların resim yazısını daha çok dini işler için kullandıkları ele geçen belgelerden anlaşılmaktadır. Çivi yazısı ise din dışı işlerde kullanılıyordu.

Lidya yazısı ise bu iki türe de girmez. Bu yazı Lidya uygarlığına özel diğer yazı türlerine benzemeyen, ayrı bir Anadolu yazıdır. Bu yazı Lidya'nın yıkılışına, Iskender'in egemenliği altına girişine kadar (MÖ.334) kullanıldı. Lidya yazısı Aramca-lidçe gibi iki dille karşılıklı yazılı belgelerin okunması ile çözümlenmiştir.

Anadolu'da ayrı özellikler taşıyan başka bir yazı ise Likya yazısıdır. Bu da Likya uygarlığının özel yazısıdır. Biçim, düzen bakımından öteki Anadolu yazılarından ayrı bir nitelik taşır. Bu yazının bulunduğu belgeler de ötekilerde olduğu gibi genellikle taş anıtlardır. Bildiğim kadarı ile bu yazı daha tam çözülememiştir.

Frigya yazısı genellikle Ege uygarlıklarının yazılarına benzemektedir. Bu benzerliğin iki yazının da (Grek-Frigya) Fenike yazısından oluşması sonucu doğduğu sanılır. Örnekleri Gordion'da bulunan bu yazı MÖ.V.yy.'a kadar kullanılmıştır. Buna karşın Frig dili MS.III.yy. dolaylarında bile söylene gelmiştir.

Anadoluda bugüne değin saptanan eskiçağ yazılarının "resim yazısı" ile "çivi yazısı" türü dışında, az önce söz edilen yazı dizisinden, kimi yerde daha yaygın yörenin uygarlık ürünü olduğu açıktır. Bu yazıların birinin Mezopotamya, biri Fenike kaynaklı yazı türlerinden oluştuğu, üçüncüsünün ise Mısır'la bağlantılı olduğu anlaşılıyor. Mısır yazısının Anadolu'da öğrenilmesini, Hitit döneminde Hititler ile Mısırlıların arasında yapılan çeşitli anlaşmaların iki dilde yazılmasına bağlayabiliriz.

Fenike yazısının Grek yazısı ve onunla benzeşik yazıların oluşmasında büyük etkisi vardır. Helenlerin Anadolu'da egemenlik kurmaya başlamalarından sonra, yazılarının da hızla yayılma olanağı bulunduğu gözlenir. Ancak Grek yazısının yayılması, eskiçağ Anadolu yazısına oranla çok sonra ve belirli bir bölge içindedir. Örneğin bu yazının Doğu Anadolu, Karadeniz kıyıları gibi bölgelerde yayılışı çok yavaş ve zayıftır, hatta bazı bölgelerde hiç yoktur. Bu yazı daha çok Helen yönetiminin ticari faaliyetlerinin gücü oranınca yayılma fırsatı bulmuştur. Daha sonra Iskender'in Doğu seferi, egemenliği ve bundan sonra Hristiyan dininin bu

dille, bu yazı ile öğretisini de kullanması ile yayılma hızlanmıştır.

Anadolu'da eskiçağda, dış kaynaklı yazılardan başka, daha birkaç yazının kullanıldığını biliyoruz. Bunlardan biri Kafkas uygarlıklarının, özellikle Ermenilerin, Gürcülerin, kullandıkları yazı dilleridir. Bu yazı türleri ilkçağlarda Doğu Anadolu'nun belli kısımlarında yayılmış ve Hıristiyanlığın doğuşundan sonra bunu benimseyen bu Kafkas uygarlıkları göç ettikleri ve yerleştikleri yerlerde kullanmışlardır.

Güney Anadolu'nun Suriye ile komşu illerinde kullanılan, Aram yazısından türeyen Süryani yazısı da bu bölüme girer. Bugün bile Süryani dilini konuşanların kullandıkları bu yazı Anadolu'nun bir bölümünde, belli bir toplulukça bilinip uygulanmasına karşın öz Anadolu yazısı değildir. Ama Anadolu yazıları arasında sayılması gerekir. Azınlık olan bir toplulukça kullanılan İbrani yazısı da böyledir.

Üçüncü yazı türünün yayıcısı Latinler olmuştur Anadolu'da. Anadolu'nun M.Ö.II.yy. ortalarından başlayarak gene M.Ö.I.yy. ortalarına değin Roma egemenliği altına girmesi, bölge bölge Roma İmparatorluğuna bağlanması yüzünden Latin dili yayılma olanağı bulmuştur. M.S.IV.yy. dolaylarına değin Anadolu'da latince yazılı yazıtların, anıtların, başka yapıtların bulunması bu egemenliğin doğal sonucudur. Bu dönemde, Anadolu'da iki dilin, Grek-Latin dillerinin yavaş

yavaş bütün bilim, kültür, sanat alanlarını kaplamaya başladığı, iki ana yazı dili niteliği kazandığı görülür. Öyleki Anadolu insanların eski uygarlıklardan, dillerinden bir ince çizgi, bir iz bile kalmamış, bütün aydınlar, işçiler ya Anakaradan (Yunanistan), ya Roma'dan gelmiş gibi bir izlenim bırakmıştır. Bu bilgi ışığında bazı bilim adamları bilinçli veya bilinçsiz olarak bu yanlış anlayışı savundular.

Eskiçağdan beri değişik yazılar kullanan, sayısız uygarlık ürünleri ortaya koyan, dilleri, dinleri, yazıları ayrı insanlardan oluşan, ancak uygarlık alanında özdeş kaynaktan beslenen, eşit başarı aşamalarında bulunan bir toprağın insanları nasıl olur da yazıyı, bilimsel düşüncüyü, sanatı, yaratıcılığı, dili kendinden yüzyıllarca sonra Anadolu'ya gelen, yazısını bile Fenikelilerden öğrenen bir uygarlıktan alabilir. Nasıl olur da Anadolu uygarlıkları bir Grek, bir Latin uygarlığının uzantısı sayılabilir.

Anadolu'da bulunan yazı türleri ile diller arasında bir bağlantı vardır. Bunu Anadolu'da konuşulan eskiçağ dilleri ile yazı sayısının birbirine yakınlığından anlıyoruz. Buna karşın eskiçağda Anadolu'daki uygarlıkların dillerinin uzun ömürlü olmasını, sonradan gelen kavimler, uygarlıklar, değişen yönetimler, göç hareketleri, özellikle devletlerin yıkılmaları dillerin ve tabii bu dillerin yazılarının yürürlükte kalmasını engellemiştir. Fakat tamamen ortadan da kaldıramadı.

Bütün bu örneklerden anlaşıldığına göre eskiçağdan beri Anadolu'da kullanılan yazılar şöyledir:

1. Luvi yazısı
2. Hitit yazısı
3. Lidya yazısı
4. Likya yazısı
5. Mısır yazısı
6. Urartu yazısı
7. Frigya yazısı
8. Kafkas dillerinden Anadolu'da kullanılan:
  - a. Ermeni yazısı
  - b. Gürcü yazısı
  - c. Süryani yazısı
9. İbrani yazısı (Dar bir bölgede)
10. Fenike yazısı
11. Fenike yazısından türeyen Grek yazısı
12. Grek yazısı daha sonra Latin yazısı
13. Orta çağda Hint kökenli Arap yazısı.

Bunlara çok dar bölgelere sıkışmış ve genelde bu yukardaki yazılara benzeyen başkaları da eklenebilir.



## ANADOLU TOPRAKLARINDAKİ BİLİMİN FİLİZLERİ

Bilimin ilk filizleri bu topraklardan fıskırmış. Bundan önceki bölümlerde de bahsettiğimiz bir çok ünlü bilim adamı (kendi deyimleri ile doğa bilimcileri) yaşadığımız, belki de farkına varmadan geçip gittiğimiz yörelerde yaşamıştır.

"Söyle tanrıça, Peleusoğlu Akhilleus'un öfkesini söyle..... " diyerek başlayan yaklaşık 30.000 dizelik destanla 10 yıl süren TROYA SAVAŞI'nın yaklaşık 50 günlük bir bölümünü ölümsüzleştiren HOMEROS en çok kabul edilen görüşe göre Batı Anadolu'da Symrna'da (İzmir) doğmuştur.

MÖ. VI. yüzyılda dogmaların karanlığından özgür düşünce ile bilimin aydınlığına ilk kez Batı Anadolu'da geçilmiştir. Doğanın belirli ve değişmez kanunların olduğunu sezen bilimin Miletoslu öncüleri, doğa olaylarının oluşumunu özgür düşünce yöntemi ile ele almışlar ve bir çok bilimin temellerini atmışlardır. Bu bilim adamları "İonya Doğa Filozofları" veya "Miletos okulu" olarak anılmaktadırlar.

Bu bilim adamlarının en eski ve en ünlüsü THALES de Miletos'ta doğmuştur. Bu ünlü matematikçi ve filozof, MÖ. 28, Mayıs, 585 tarihinde olagelen güneş tutulmasını (Heredot-1-74) önceden hesaplayıp haber vermesi ile ün kazanmıştır. Eski Lidya bölgesindeki bazı demir filizlerinin demir üzerindeki çekim etkisini ilk gözlemleyenlerden de birisidir.

Geometrinin birçok önemli teoremleri hala onun adını taşımaktadır. Doğu felsefesi üzerine ilk denemeler de ona aittir. Batı uygarlığının temeli sayılan Yunan felsefesinin kökleri Batı Anadolu'da İonya'da, özellikle Miletos'da atılmıştır.

Bugün ki İzmir ilinin sınırları içinde kalan Aliağa Rafinerisi'nin yakınlarında kıyıda kurulmuş antik Kyme kentinde MÖ.390'da doğan EPHOROS ilk dünya tarihinin (Historisi) yazarıdır. 30 kitaplık eserinde Herakleides'lerin dönüşünden Perinthos'un (Marmara Ereğlisi) kuşatılmasına kadar (MÖ. 1069 -340) bütün tarihi ve coğrafi bilgileri bir araya getirip sonraki çağlar için örnek bir dünya tarihi yazmıştır. Daha sonraki tarihçiler, özellikle DIODOROSOS bu eserden yararlanmışlardır.

MÖ.335'te Nicomedia bugünkü İzmit'te doğan HEROPHILOS, antik çağın en önemli anatomi bilginlerinden biridir. PTOLEMAIOS'un kendisine gönderdiği suçlular üzerinde deneyler yapmış ve anatomi biliminin ilk kavramlarını geliştirmiştir. Anatomi bilimi açısından ilk otopsiyi yapan bilim adamı olarak kabul edilmektedir. Kendi adı ile anılan ve Herophilos cenderesi adı verilen artkafa kemiğinin arka yüzündeki kavşak noktasını bulmuştur. Gözün bölümlerini, karaciğeri, dölyatağı borularını tanımlamıştır. Oniki parmak bağırsağına, dil kemiğine ve akciğer

toplardamarlarına ilk ad veren odur. Nabzın kalp atışlarıyla eşzamanlı olduğunu da ilk o açıklamıştır. Anadolu'da yaşamış rakibi ERASISTRATOS ile birlikte anatomi biliminin kurucusu olarak kabul edilir. ERASISTRATOS'un hocası da Knidoslu bir hekim olan KYRYSIPPOS'tur. MÖ.IV yüzyılda bitkilerin yararları üzerine bir araştırma yapmıştır.

MÖ.II. yüzyılda İznik'te doğan Hipparhos, antik çağın en önemli astronomi biginlerinden biri idi. Güneşin ve ayın görünür çaplarındaki değişimleri ölçmek için özel bir alet icat etmişti. 800 kadar yıldızın konumlarını kesin olarak belirlemiş ve aydınlatma güçlerine göre sıralıyarak astronomide ilk gerçek ve bilimsel yıldız kataloğunu hazırlamıştır.

MÖ. V. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış Miletoslu HIPPODAMOS şehir planlamacılığının kurucusu sayılır. Aristo, Politika adlı ünlü eserinde: şehirleri semtlere ayırmayı onun bulduğunu, Piriene'nin sokak planını yaptığını belirtmektedir. Onbin nüfuslu bir şehir tasarlamış ve çeşitli açılardan bölümlere ayırmıştır. Bu bölümlenme yöntemine şehircilikde hala Hippodamos yöntemi olarak anılmaktadır.

MÖ. 315'e doğru Mersin yakınlarında Soloi'de ARATOS "Phainomena" (Gökle ilgili olaylar) adlı eserinde devrindeki astronomi bigilerini topluca ele almıştır. Ve "Diosemeia" (Gökyüzü olayları) adlı eserinde hava değişikliklerini haber veren belirtilerin dökümünü yapmıştır. Bu eseri meteorolojinin ilk temel kaynaklarından birisi sayılmaktadır.

İzmir ilinin Ahmetbeyi ilçesinde yer alan Apollon tapınağı ve kutsal bilicilik merkezi ile ünlü Klaros'ta doğan NIKANDROS MÖ. II. yüzyılın en önemli hekim, filolog ve yazarlarındandı. Yılanların ve zehirli böceklerin sokmalarına karşı kullanılacak ilaçları anlatan "Theriake" adlı eseri panzehirleri konu almaktadır. Günümüze bir kaç satırı kalmış olan "Georgika" (Ziraat hakkında), kaybolan "Melissourgika" (Arıcılık Hakkında) ve Ovidius'un ünlü Metemorphoses'ine kaynaklık etmiş "Heteroioumena" (Değişmeler) adlı bir eseri vardır.

MÖ. IV. yüzyılda dünyanın kendi eksenini üzerinde yirmidört saatte döndüğünü söyleyen ilk düşünürlerden biri olan HERAKLEIDES HERAKLEIADA bugünkü Karadeniz Ereğlisi'nde doğmuştur. Eflatun'un öğrencilerindendir.

MÖ. IV. yüzyılda yaşamış Miletoslu KADMOS'un Miletos'un kuruluşunu konu alan eseri nesir halindeki en eski tarih eseri sayılmaktadır. Böylece efsaneler ile tarih, bilim olarak sayılmıştır. MÖ. VI. yüzyılda Milet'te yaşamış HEKATAIOS, o günkü Doğu ve Batı dünyasının yaşayan halklarının gelenek ve göreneklerini anlatan "Dünya gezisi" ve büyük ailelerin geçmişlerini anlatan "Soyağaçları" adlı iki eser yazmıştır. Burada "tarih" kelimesi ilk kez araştırma anlamı ile kullanılmıştır.

Tarihin babası ise hiç şüphesiz Halikarnassos'lu (Bodrum) HERODOTOS'tu. MÖ.484 yılında

Halilarnassos doğmuştur. Kariyalı soylu bir aileye mensuptu ve epik şair Panyasis'in de akrabasıydı. ".....insanoğlu'nun yaptıkları zamanla unutulmasın diye: Bu Halikarnassoslu Herodotos'un kamuya sunduğu araştırmadır." diyerek başladığı dokuz kitaplık anıtsal eseri bilimsel tarihçiliğin ilk büyük eseri kabul edilmektedir.

Miletos Okulu'nun Thales'ten sonraki yöneticisi MÖ.610'a doğru Miletos'ta doğmuş ANAKSIMANDROS, kutup yıldızının göklerdeki yerini ilk önce belirttiği gibi, ilk dünya haritasını yapan ilim adamı olarak bilinir. Güneş ekseninin eğriliği ve güneş saatinin de onun buluşu olduğu kabul edilmektedir. Evrim kuramının da öncülerindendir.

İonyalı Doğa filozoflarının en önemlilerinden biri olan HERAKLEITOS MÖ.550'de Efes'te doğmuş ve burada yaşamıştı. Daha önceki madde teorilerini ele alıp irdelemiş, doğada hiçbir şeyin olduğu gibi kalmayıp sürekli şekil değiştirdiğini ileri sürmüştür. Aynı akarsuda iki defa yıkanılmayacağı deyişi çağlar boyu onu ünlü kıldı. Karşıt elementlerin birbiri ile mücadelesinden gelişim doğduğunu ileri sürmüştür. Ünlü Alman düşünür Nietzsche onun için, "**Dünya her zaman gerçeğe muhtaçtır, o halde her zaman Herakleitos'a muhtaçtır**" diyerek onun insanlık tarihi açısından ne denli önemli bir kişi olduğunu ortaya koymuştur.

Muğla ilimizin Datça yarımadasının ucunda kurulu antik Knidos'ta yaklaşık MÖ.406'da doğan

EUDOKSOS PLINIUS bir yıla 365 gün 6 saat değerini veren ilk astronomdu. Onun bulduğu eşmerkezli küreler varsayımı geleneksel astronominin hareket noktası sayılmaktadır. Arkhimedes Aksiyomu adı verilen aksiyomda kullandığı ilk "Orantılı Doğrular Kuramını" da ona borçluyuz.

MÖ. 262'de Antalya yakınında antik Perge şehrinde doğan APPOLLONIOS MÖ. III. yüzyılda geometride araştırmalarında en büyük başarıları elde etmiş matematikçi ve astronomlardan birisiydi. Matematiğin bir bilim olarak yaratıcılarından biri olarak kabul edilir. Konikler üzerine büyük bir inceleme kitabı yazdı. Özellikle iki etekli koni, bir düzlem tarafından kesilince yerine göre bir elips, bir parabol veya hiperbol elde edilebileceğini gösterdi. Ayrıca konik kesitlerin odaklarının varlığını ispat etmiştir.

Marmara bölgesinde MÖ. II. yüzyılda yaşamış ve Bithynialı olarak anılmış astronomi bilgini ve matematikçi THEODOSIOS bugün de kaynak olarak kullanılan üç önemli eser bırakmıştır. Küre üzerine çizilmiş çeşitli dairelerin en basit özelliklerini anlattığı küre geometrisi ile ilgili "Küreler Üstüne", "Günler ve Geceler Üstüne" ve yükselti değişikliklerine göre gökyüzünün görüş uzaklığını inceleyen eseri, onun adına bilim tarihinde ayrı bir yer kazandırmıştır.

MÖ. V. yüzyılda Bozcaada'da doğup yaşayan KLEOSTRATOS astronomide oktaeteris ya da sekiz yıllık çevrimi bulan kişi olarak kabul edilir. Plinius'a göre de bugün kullandığımız burç işaretleri sistemini ilk düşünen astronomi bilgini odur.



Ve daha niceleri .....

**APELLES** :Efesli, Antik dönemin en  
ünlü ressamlarından

**DIPHILOS** :Sinoplu Tragedya yazarı

**HIKESIOS** :İzmirli hekim

**ZEUKSIS** :Pamukkale'de Tıp  
Okulu kuran

**EUNAPIOS** :Sardeisli felsefe tarihçisi

**KANANITES**:Tarsuslu Sezar'ın hocası

**PARRHARIOS** :Efesli ressam

**PHILEMON** :Tarsuslu komedi yazarı

**SKYLAKS** :Karyandalı coğrafyacı

**ARISTEAS** :Marmara adalı  
Arismaspas destanının yazarı

**DAPHITAS** :Bergamalı Gramerci

**DEMETRIOS**:Scepsisli Gramerci

**DEMETRIOS**:Samsunlu matematikçi

**DIOGENES** :Sinoplu ünlü filozof

**DIODOROS** :Iassoslu Mantıkçı

**DIOGENES** :Tarsuslu gezgin filozof

**DIONYSOS** :Bodrumlu Roma  
Tarihçisi

**DIONYSODROS**:Samsunlu  
matematikçi

**LUKIANOS** :Samsatlı ünlü Romalı  
yazar

**EPIKTETOS**:Pamukkale'de doğan  
ünlü filozof

**ARIANOS** :İzmitli, Büyük  
İskender'in Anabasisi'nin yazarı

**HERMODOROS**:Efesli Roma  
kanunlarının hazırlayıcısı

**HERMOTIMOS**:Urfa'lı, ruhun herşeyin  
nedeni olduğunu söyleyen ilk düşünür

**APELLIKON**:Teoslu (İzmir Soğacık)  
Bibliofillerin piri, kıta dostu

**ZENODOTS** : Efesli kütüphaneci

**MIMNERMOS** :Kolophonlu ünlü şair

**GALENOS** :Bergamalı, antik çağın  
en ünlü hekimi

**BIAS** :Eskiçağın Yedi Bilgesinden  
Pireneli, hukukcuların piri

**DIOTIMOS** :Edremitli dilbilimci

**ARKESTLAOS** :Çandarlı filozof

**HIPPONAKS**:Efesli şair

**STRABON** :Amasyalı, Roma  
döneminin en önemli ve ünlü  
coğrafyacısı

**KSENOPTANES**:Kolophon'lu  
Monoteizmin ilk öncüsü

*Daha adını bilmediklerimiz veya unuttuklarımız !*



## LİKYA (Demre ve Kekova Bölgesi)

Bu bölümde, Anadolu'nun Güney - Batısında yerleşen, burada yaşayan bir uygarlıktan yani LİKYA'dan söz edeceğiz ve Demre ve Kekova yörelerinde gezeceğiz. Likya bugünkü Fethiye ile Antalya yani 37 ile 35 16' enlem ile 28 48' boylam çizgileri arasında kalan Toros sıra dağlarının egemen olduğu bölgedir. Bu bögenin Kuzey sınırı Doğusunda Bey dağları (Antik adı: SOLIMA) Batısında Antik adı MASSICYTUS olan Akdağ olup zirveleri 3000 m civarındadır.

Kuzeyden korumalı bu bölge Güneyindeki Akdenize doğru alçalır. Genelde doğal olarak Akdeniz iklim özelliklerini gösterse de derin vadilerde kara iklim etkileri de görünür. Artık pek raslanmasa da Likyalılar zamanında bölgenin Sedir ormanları ile kaplı olduğu bilinmektedir. Dağların sertliği ile Akdenizin yumuşaklığı bölgenin yalnızca eşi bulunmaz güzelliğini değil Anadolu'nun en eski halklarından biri olan Likyalıların

karakterini de etkilemiştir. Hitit kaynakları (Luka) Likyalıların Anadolunun en eski halklarından biri olduğu konusunda güvenilir kanıtlar sunmaktadır. Mısır'ın TEL-EL-AMARNA yazıtlarında Likyalılardan deniz insanları arasında bahsedilir. En eski Likya buluntuları MÖ 2600-2200 yılları arasında olup bronz çağına aittir. Bu buluntular Elmalı kazılarında bulunmuştur.

İlk tarihçi Halikarnaslı Herodot Likyalıların gelenekleri ile ilgili birinci kitabında şunları söyler: Göreneklere bir yanı ile Giritlileri öbür yanı ile Karyalıları andırır. Ama bir adetleri vardır ki başka hiçbir ulusta raslanmaz. Babalarının değil analarının adını alırlar. Bir Likyalı öbürüne kimlerdensin diye sorsa, kendi adından sonra anasının adını ve onun soyadını söyler. Eğer bir kadın yurtaş bir kölenin damı altında yaşıyorsa yasalar çocukları özgür sayar, tersine yurdun en önde giden kişisi bile olsa, bir erkek yabancı bir kadınla ya da köle bir kadınla yaşıyorsa çocukları yurtaşlık haklarından yoksun kalır. Herodot'dan anladığımızı göre Likyalılar da anaerki toplulukların en iyi örneklerinden biridir. Sonraları Ataerkilliğin eğemen olduğu zamanlarda bile bu geleneklerini büyük bir ölçüde korumuşlardır.

MÖ 64 - MS 21 tarihleri arasında yaşayan Amasyalı Strabon ise Ünlü Coğrafyasında Likya birliği ile ilgili olarak bu kıyılar ve bu kıyılarda yaşayan Likyalılar için şunları söyler: - Rodosların Daidala sından sonra Likya'da kentle aynı adı taşıyan bir dağa gelinir. Likya kıyısı boyunca yapılacak gezi buradan başlar. Bu kıyı 1700 stat (1 stad 177.6 m) uzunluğundadır ve engebelidir,

geçilmesi zordur. Fakat limanları son derece iyi donatılmıştır, nezh bir halk tarafından iskan edilmiştir - Strabona göre Likya birliğinde oy hakkını paylaşan 23 kent vardır. Hangi kenti uygun gördüklerini seçtikten sonra her kentten temsilciler birleşerek orada genel bir kongrede toplanırlardı. Belgeselimizde tek tek inceleyeceğimiz birliğe bağlı en büyük kentlerin 3, orta büyüklükteki kentlerin 2, ve diğerlerinin de bir oy hakları vardı. Üç oy hakına sahip kentler Xantos, Patara, Pınara, Tlos, Myra ve Olynpos du. Toplanan bu kongre Likya birliğinin LYCIARKH (Likyark) adı verilen başkanını, yüksek memurları ve yargıçları seçerdi. Savaş ve barış anlaşmaları da bu kurulda görüşülürdü.

Lidya'nın Anadoludaki egemenliği sırasında bağımsız yaşayan Likyalılar ve Kilikyalıların bağımsızlıkları, Lidya kralı Kreusus'un Persler tarafından MÖ 546 da yenilmesi ile tehlikeye girdi. Persliler komutanları Harpakusun önderliğinde bir orduyu Likya üstüne gönderdiler. Ümitsiz ve korkunç bir direnişten sonra Likya birlik kararı ile teslim oldular. Fakat Pers egemenliği baskıcı değildi, vergilerini ödediği sürece Likyalılar kendi topraklarında eskisi gibi idareyi ellerinde tuttular. MÖ 480 yılında Pers kralı Xerxes Yunanistanı fethetmeye kalkıştı, Likya birliği de elli gemi ile donanmaya katıldı. Perslilerin Yunanistan'da bulunan Salamis ve Plataea da yenilmesi ile Atinalılar Delian Konfederasyonunu kurdular. Likyada Faselis dışında kısa bir süre için bu birliğe katıldılar. Plataeas

savaşları sırasında Atina'nın Isparta tarafından yenilmesi ile bu Konfederasyon bozuldu. Ve Likya bir kez daha eski koşullarda Pers egemenliği altına girdi. Bir çok Likya şehrinin kendi isteği ile Büyük Iskendere katılışına dek bu koşullar devam etti. Büyük Iskenderin ölümü ile onun generali, kendini Mısır Kralı ilan eden Ptolemy egemenliği altına girdi. Ptolemy'nin egemenliği süresince Likya Helenleştirildi. Grekçe Likya dilinin yerini aldı. Şehirlerde Helen kurumları oluşturuldu. Sanat ve kültürde de bu etkiler hissedildi. MÖ 197 yılında Suriye kralı III.Antiochus tarafından Likya alındı. Fakat krallığı kısa sürer ve Magnezia savaşında Romalılar tarafından yenilir. Bu savaşta Romalılara yardım eden Rodoslular Termessus dışındaki tüm Likyayı alırlar. Kolay kolay başkalarının egemenliği altına girmeyen Likyalılar çetin ve uzun savaşlar sonunda bağımsızlıklarını MÖ 167 yılında ilan ettiler. MÖ 129 ile MS 88 yılları arasında Romalıların Asyadaki egemenlikleri süresinde Likya hiçbir zaman Romanın bir eyaleti haline gelmedi. Pontus Kralı Mithridates'in Batı Anadolu'ya açtığı savaşta Likya'dan yardım istemesine karşın, yüz yıllar boyu Anadolu birliği için gerek Troya'ya gerek Hitit'lere asker veren Likyalılar Mithridates'e yardım etmediler. Mithridatesin Romalılara karşı bu savaşı kaybetmesi sonrası Roma senatosu bu davranışı kendilerine bağlılık olarak algıladı, Likyalıların topraklarını genişleterek bağımsızlıklarını tanıdı. Likyalılar Roma iç savaşlarından da etkilendiler.

Likya'ya gelerek gücünün bir göstergesi olarak para bastırmak isteyen Brütüs'ü reddettiler fakat bunun sonucunu Xanthosun yıkımı ile ödediler. Antony ve Oktavia'nın Brütüs ve Kassio'yu yenerek zafer kazanmasından sonra İmparatorluğun doğu bölümü Antony'nin payına düştü. Fakat Likyalılar bu durumdan etkilenmeden çıktılar. Likya, yalnızca İmparator Kladius zamanında Pamphylia ile birlikte Roma İmparatorluğunun bir parçası oldu. Roma imparatorları zamanında Likya daha fazla öneme ve refaha kavuştu. Likya federasyonu sürdü. Pamphylia ile birlikte bir Romalı yöneticileri olmasına karşın, resmi kurumlar Likyark taafında yönetiliyordu. Bu dönemde Likyanın nüfusunun 200,000 olduğu tahmin ediliyor. M.S. 4.yy da Diokletian tarafında bölge ikiye bölündü ve yavaş bir gerileme de başladı. M.S. 7.yy daki Arap akınları ise Likya kentlerinin düşüşünü hızlandırdı.

Orjinal Likya sanatı, antik Anadolu sanatının ender örneklerinden biridir. Mezar mimarisinde, özellikle kabartma ve yontularda kendisini gösterir. Pek çok yabancı etkiye karşın tipik Likya karakterini korumuştur. Erken Likya mezarları dört tipe ayrılabilir. Bunlar kaya mezarlar, lahitler, ev ve tapınak mezarlarıdır. Kaya mezarları en eski türlerdendir ve genellikle önemli aileler için yapılırlardı.



## KEKOVA

Uzun ve dar Kekova adası Teimiussa ve Simena kalıntıları ile birlikte antik zamanlardan beri gemilere korunaklı bir sığınak sağlayan koy girişinde yatar. Bu ölü denizin iç kısımlarında, antik Teimiusa kalıntıları ile birlikte bir balıkçı köyü olan Üçağızlar bulunur. Köyün adı üçağız demek olan

Yunanca Tristomo'dan gelmektedir. Bu ölüdenizin Batıdan, Doğudan iki girişi vardır. Doğu girişinde ki Antik Simena kenti Kale köyü ile iç içe uzanır. Deniz yüzeyine kadar çıkan sığ kısımlar ve bir çok adacıklar bu limana gizemli bir hava verir.

## SİMENA

Simena antik kenti Kekova adasının tam karşısına düşen bir burun üzerine kurulmuştur. Çekiciliğini antik ve orta çağ kalıntıları bileşimi ile bugünkü Kale köyünden alır. Bu özelliği ile bu bölge tektir. Arkeolojik ve tarihsel açıdan zor kayıt bulunduğundan bu

bölgeyi genelde kendi gözlemlerimizden aktarmaya çalışacağız. Simena, Aparlai kentinin, Likya fedarasyonunda başkanlığını yaptığı bir şehir gurubunun üyesiydi. Bazı Likya yazıtları ve Aparlai'de bulunan gümüş paralara göre Simena'nın

tarihi en yakın MÖ.4. yüzyıla kadar inmektedir. Bu bölgenin hatta Türkiyenin simgesi haline gelen denizdeki Likya kaya mezarı için bile burası görülmeye değer.

Tamamen yamaca kurulu olan Kale köyü zamana meydan okurcasına antik şehirle uyum içinde yaşar. Simena şehir duvarları düzgün volkanik kaya bloklarından oluşmaktadır. Kale köyünün tepesinde çok iyi korunmuş bir kale bulunmaktadır. Kıyıda kaleye doğru üzerlerinde yazıtlar da bulunan kaya mezarları bulunur. Kale duvarlarının altında bir zamanlar bir tapınağın parçası olan STOA yer alır. Kalenin içinde kayaya oyulmuş sahnesiz bir tiyatro yer alır. Bu tiyatro yedi sıralı olup 300 kişiliktir. Kalenin zirvesinden manzaraya doyum olmaz. İnce bir kara parçası ile anakaraya bağlanan

yarımadaının her yanı dantel gibi adacıklar koylar ve burunlar ile bezenmiştir. Kekova ile Kale köyü arasında oluşan ölü deniz ve köyün kuzeyinde kalan koy küçük ve orta boy tekneler için doğal bir limandır. Kalenin doğusunda Simenanın Metropolisi, kayalara oyulmuş Likya yazıtlı bir çok mezar bulunmaktadır. Sahile yakın bir yerde Aparlai şehir konseyi ve halkı tarafından, MS 79 ile 81 yılları arasında egemen olan Roma İmparatoru Titus'a adanan bir hamam kompleksi yer alır.

Bu bölgede başka etkileyici görüntüler çekmek için Simena'dan ayrılıp Kekova adasına doğru yola çıkıyoruz. Kekova adasının Kale köyü tarafına bakan kısmında batık şehir vardır. Kıyı boyunca uzanan bu şehrin büyük bir kısmı sular altında ve oldukça belirli yapılarıdır.

## APARLAE

Şu ana kadar hiç bir Likya yazıtına raslanmamasına karşılık Aparlai'nin bir Likya kenti olduğu kesindir. Bununla birlikte Aparlai'ye ait MÖ.5.yy gümüş Likya paraları bulunmuştur. Antik yazıtında Likyadan ilk bahseden PLINY'dir. Daha sonra PTOLEMY ve HIEROCLES de Aparlai'den bahseder. Bazı Bizans dini kaynaklarında da şehirden APRILLAE diye bahsedilir. Aparlai Likya'da Simena, Apollonya ve Isinda oluşturduğu bir kent gurubunun başıydı. Ve bu dört kentin fedarasyonda bir oy hakkı vardı. Bu kent gurubunda yaşayanlara Simene

Aperlites denirdi. Şehir yaklaşık dikdörtgen bir alana kurulmuş ve şehir duvarları ile koruma altına alınmıştır. Çok güzel bir koyda kurulu olan bu şehirde doğa şartlarının sertliği de meşhurdur. Koyun ağzının direk olarak Akdeniz'e ve sert rüzgarlara açık olması burada yaşamayı zorlaştırır. Eskiden (Cumhuriyet döneminde) burada yerleşik olan Sıcak köylüleri de buradan, dağın arkasına göçe zorlanmıştır. Yine de doğa ve tarihin iç içe girdiği çok güzel bir mekandır.

**MYRA**

Myra kenti bugünkü Demre'den 1.5 km uzaklıktaki Koçademre köyündedir. Strabon'a göre şehir denizden 20 stad (4 Km) içerdedir. Antik kaynaklar kentden M.Ö.1.y.y.da bahsetmeye başlamışlardır. Fakat Likya dillindeki yazıtlar ve kalıntılara bakılırsa, kentin varlığının M.Ö. 500 yılına kadar indiği görülür.

Likya federasyonu zamanında kent konseyde 3 oya sahip en önemli

yerleşim birimlerinden biridir. Bu parlak dönemin en önemli tanıkları muhteşem mezar tapınakları ile üzerlerindeki kabartma süsler ve yazıtlardır. Şehrin adı Myrrh sözcüğünden değişime uğrayıp Myra olmuştur. Myrrh sözcü ise bu yörede yetişen güzel kokulu bir çalıdan gelir.

**YANARTAŞ ( Kimera )**

Anadolunun Güneyinde, Antalya ve Finike arasında, bugünkü adı Çıralı, eski adı Olimpos olan bir dağ vardır. Volkanik olan bu dağ çevresine de ismini vermiştir. Yunanistan'da Olimpiyatların M.Ö.776 yılında



başlamasından çok daha önceleri bu dağın çevresinde festivaller tertiplenip oyunlar oynanır, yarışmalar yapılırdı. Bu oyunlara - büyük olasılıkla Olimpiyatlar - merkezlik etmiş olan bu dağın bir de hikayesi vardır. Bellerefon isimli bir kahraman Pegasus (Mobil şirketinin logosu) isimli bir kanatlı ata sahip olmak ister. Bu ata sahip olmak için inanişe göre altın bir gem gerekmektedir. Bir gece Bellerefon, tanrıça Athena'nın tapınağında yatar ve gece rüyasında Athenanın kendisine altın bir gem verdiğini görür. Sabah kalktığında kucağında altın gemi bulur. Ve hemen gider, atın boynuna takar. Atla beraber Gök tanrısı Zeus'dan sonra, göklere hakim olur. Bir gün yanlışlıkla çok sevdiği bir arkadaşını öldürür. Bu üzüntü ile dünyayı dolaşmaya başlar. Günlerden bir gün Finike'ye gelir. Finike halkının bir sorunu vardır. Kimera isimli bir canavar ağzından çıkan ateş ile çevresindeki şehir ve köyleri yakıp yıkmaktadır ve burada yaşayanların can güvenliğini

tehtit etmektedir. Finikeliler Bellerefon'dan kendilerini bu canavardan kurtarmalarını ister. Belerefon bu canavar ile Olimpos civarında mücadele eder. Canavarı öldürmeyi başarır ve cesetini dağdan içeri atar. Fakat ağzından çıkan ateşi söndüremez. İşte o gün bugündür Olimpos Dağında yanan ateş budur. Olimpos meşalesinin de ateşlendiği yer burasıdır. Bu olayın şerefine insanlar dağın etrafında şenlik ve festivaller tertiplemeye, oyunlar oynamaya başlarlar. Bu oyunlar Olimpiyatların başlangıcıdır.

Bu yöreyi ilk olarak dünyaya tanıtan ve Yanartaş'ı siyah beyaz görüntülüyün İngiliz Profesör George E.Bean'dir. Eserinin adı ise "Turkey's Southern Shore - Türkiye'nin Güney Kıyısı"dır.

Altın çağ ozanı Homeros, Hesiodos ve Pindaros'la başlayan "Bellerefon - Pergasos ve Chimaera" üçlüsünün öyküsü, çağdaş mitology kitaplarında ve ansiklopedilerinde yansıtılmıştır. Ama, Anadolunun eski Misiya'sındaki Ulu Dağ (Olympos) veya Likya'sındaki Tahtalı Dağ (Olympus) canavarının ağzındaki ateşi kimin, nasıl ve ne zaman Yunanistan Olimpiyadına götürdüğü kesinlikle söylenememektedir. Çünkü, Anadolu'da eski Yunan öncesi dilde "dağ" anlamına gelen 20 adet Olympus Dağı vardır.

Yanartaş veya Deliktaş yani eski adıyla Olimpos Antalya ilinden 80 Km. uzaklıktadır. Bu yerleşim birimi Likya Birliğinin önemli bir üyesidir.

## KIMERA

İtalya'nın Floransa Arkeoloji Müzesinde bulunan bronz Etrüsk heykelinde Kimera (Khimaira - Chimaera - Chimere), Başlı aslan, sırtı keçi ve kuyruğu yılan olarak belirtilmiş bir canavardır.

Antalya ormanlarında keçi daha boldur. Şimdi nesli tükenmesine rağmen buralarda aslan ve parsın yaşadığı bilinmektedir. Yılanın varlığı da hem tehlikeyi, hem de kehaneti simgelemektedir.







## TROYA

Çanakkalenin Anadolu yakasındaki Hisarlık tepesinde aralıklarla 130 yıldır kazı yapılmaya devam ediliyor. Troya kentini ortaya çıkarmak için ilk olarak Alman tüccar prens Heinrich Schliemann 1870 yılında buraya geldi. Bir elinde kürek öteki elinde Homeros'un ünlü Iliada'sı ve cesareti ile hayal gücü, o devrin hayal veya kayıp şehri (Atlantis gibi..!!!) Troya'yı arıyordu. Heinrich Schliemann burada gerçekten bir şeyler buldu. Arkasından gelen arkeologlar da onun izini sürdürdüler.

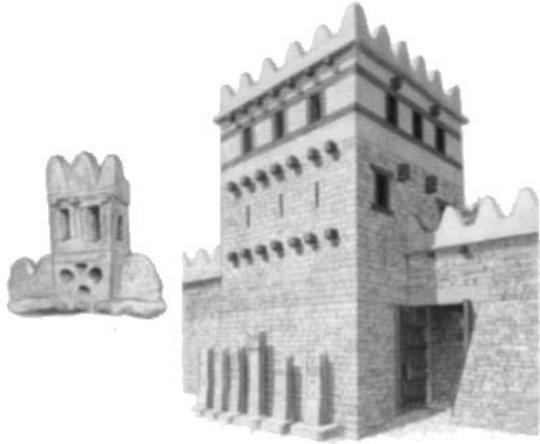
Bugün Troya'da kazı yapan ekip Tübingen üniversitesinden Manfred Korfmann başkanlığında Türkler, Almanlar, Belçikalılar, Amerikalılar, Meksikalılar ve Avusturyalılardan oluşmakta. Ve bu ekibi ekonomik açıdan büyük ölçüde

Mercedes otomobillerinin yapımcısı Daimler Benz şirketi destekliyor.

Tarih boyunca, Troya'nın anlatıldığı Homeros'un Iliadası da tartışma konusu oldu. Yunan tarihçiler Iliadanın gerçekliğini tartıştılar. Romalılar da bu tartışmaya katıldı. Heinrich Schliemann bu tartışmalardan yaklaşık 2000 yıl sonra Osmanlı Anadolusuna geldiğinde, Avrupalı ve Amerikalı uzman kişilerin kararları Troyanın hayal ürünü olduğu doğrultusunda oldu. "Homeros'un Olimpos Dağı'nın Zeus'un gerçek yuvası olduğu ne kadar gerçekse Troya da o kadar gerçektir." diyorlardı. Heinrich Schliemann ise bir sürü maceradan sonra Hisarlık'a bu kanıyı çürütmek için gelmişti.

Heinrich Schliemann'ın burada kazı yapma yöntemi kesinlikle bugün ki anlayışla bilimsel değildi. Bugün kazı yapan ekipleri güç durumda bırakan genellikle dümdüz çukurlar kazmış ve kent katlarını gözardı etmişti.

Hisarlık sıradan bir tepe değil. Tepeler üzerinde setler halinde oluşmuş. Bugün arkeologlar Troya'da 45 çağ içeren dokuz kat bulunduğunu belirtiyorlar. Bu bilgiler ışığında ilk birimleri MÖ.3000 yılı civarında Erken Bronz Devrinde kurulmuş. Buna Troya 1 adı veriliyor. En yakın kat ise Troya 9, burada MS. 6. yüzyıla kadar bir Roma kenti bulunuyor. Heinrich Schliemann bu katların farkına varmadan kazmayı vurduğu yerin Homeros'un Troya'sı olduğunu sanmış. Oysa Schliemann'ın kazdığı kat Troya 2. Burası da Homeros'un Iliadasındaki Troyadan hemen hemen bin yıl daha eski.



Kısaca Troya Mitolojide Anlatıya göre güzeller güzeli Helena ile Troya Kralı Priamos'un en küçük oğlu Paris'in öyküsünün geçtiği yer. Mitoloji, Troya savaşı'nın Güzeli Helena yüzünden çıktığını aktarır. Helena'nın kocası Menelaos'la Paris'i karşı karşıya getiren savaşa kazanan,

Helena'yı götürecektir. Paris başarılıdır. Ama Helena'yı tek başına kaçırmaz, hazineleri ile götürür.

Yakın dönemde yeni bir iddia, Cambridge ve Oxford Üniversitelerini tamamlayan 33 yaşındaki arkeolog Eberhard Zangger tarafından ortaya atıldı. İddia şöyle : " Atlantis, hep zannedildiği gibi Atlas Okyanusunda batmış bir ada değildir. Troya medeniyetinin ta kendisidir." Alman arkeolog bu tezini, Atinalı filozof Eflatun'un kaleminden çıkan "Atlantis" tasviri ile Troya arasında yaptığı karşılaştırmaya dayandırıyor. MÖ 427 yılında doğan Eflatun veya batı dillerindeki adı ile Platon "Atlantis"i şöyle tasvir ediyordu.

"Atlantis Okyanusunda yani Cebelitarık'ın ardında bir ada vardı ki, bu kutsal adanın insanları altın ve gümüş içinde yüzüyor. Poseydon'un Tapınağında krallar koskoca boğaları bir yumrukta öldürüyor ve zengin sofralarında, tükenmez bollukta yetişen meyvalardan yiyorlar." Adanın toprağı altın ve gümüş madenleri ile kaynıyor: sıcak ve soğuk sulara giriyorlar: Eflatun'un değişti ile " haksız elde ettiği bir zenginlikte yüzüyordu. " Bu haksız elde edilen zenginlik Atlantisliilerin sonunda ahlaken çökmesine ve efsanevi adanın okyanusun derinliklerinde kaybolmasına sebep olmuştur. Eflatun bu bilgileri MÖ. 640-560 yılları arasında yaşamış olan Atinalı komutan Solon'dan almıştır. Solon ise Atlantis'in öyküsünü Mısır'daki bir hiyeroglif panodan kopya etmişti. Solon ve Eflatun Mısır'a giderek bu

muhteşem öyküyü birlikte, Mısır'daki hiyerogliflerden okumuşlardı.

"Batıkşehir", Kayıp ada" Atlantis, Eflatun'un öyküsünden beri Batı uygarlığında bir tür kaybedilmiş cennetin, ütopyanın simgesi oldu. Romalılara kadar herkesin hayallerini süsledi. Fakat yakın dönemde arkeologlar arasında Atlantis'i aramak

bir hayal peşinde koşmakla eş değer sayılıp ayıplandı.

Almanya'da yayınlanan en ciddi dergilerden "**Der Spiegel**" bir sayısında Alman arkeolog Eberhard Zengger'in tezine geniş yer ayırmış. Genç Alman arkeolog "Atlantis Troya'dır" diyor ve tezini şu noktalara dayandırıyor.

<b>ATLANTIS</b>	<b>TROYA</b>
Eflatun'un efsanevi kenti Atlantis bin ikiyüz gemiden oluşan bir donanmaya sahiptir.	Troyanın donanması Homeros'un anlatımı ile bin yüz seksen beş gemiyi kapsıyor.
Atlantiste şimalden çok kuvvetli bir rüzgar eser.	Akdenizin en güçlü kuzey rüzgarları Çanakkale Boğazının girişinde, Troya'nın önünde eser.
Atlantis'te biri sıcak, biri soğuk iki su kaynağı vardır.	Troya'da yine Homeros'a göre bir "ateş gibi yakıcı", öteki "kar gibi soğuk" iki kaynak vardı.
Atlantis halkı, "Orihalkos" adını verdiği pirinç alaşımını biliyor ve kullanıyordu.	"Orihalkos" alaşımı antik dünyada sadece Troya'nın 80km güneybatısında ki Edremit'te üretiliyordu.
Eflatun'a göre Atlantis'in kent merkezi beş stadyum çapındaydı. Yani 900 metre.	Troya'da saray bölgesinin, yani kent merkezinin çapı 900 metre.
Atlantisliler deniz kenarındaki kayalıklarda delik açarak gemilerini barındıracakları küçük limanlar ve doklar inşa etmişti. Deniz kıyısındaki liman girişi 30 metre enindeydi.	Troya'da da sahilde kayalıklar 30 metre eninde bir açıklık gösteriyor.
Atlantis denizden kent merkezine 9 km.'lik bir kanal açmışlardı.	Troya'da da Beşik Koyundan Saray Bölgesine kadar giden yol 9 km. Uzunluğunda.
Atlantis haklı karada kayalıklara derin çukur açarak gemilerini bu havuzlarda tamir ediyorlardı.	Troya'yı talan eden Alman arkeolog Heinrich Schliemann da kentin gerisinde bu tür derin mağaralara raslamıştır.

Alman arkeolog Zangger, Eflatun'un diğer eserleriyle Atlantis tasvirini bilgisayarda bir "Üslup analizi" ne tabi tutmuş. Ve analizde Atlantis öyküsünün gerçekten Eflatun'un bütün diğer eserlerindeki üslubundan çok farklı olduğu saptanmış. Bu Zangger'e göre Eflatun'un Atlantis öyküsünü gerçekten bir Mısır hiyeroglifinden aldığını kanıtıyor.

Atlantis'in depremlerle battığı yolundaki bilgi de Anadolu'nun Ege sahillerinin o yıllarda büyük depremlerle sallandığı, ünlü ticaret kentlerinin yangınlarla ve depremlerle yıkıldığı yolundaki tarihsel bilgiye uyuyor.

Atlantis ada değil miydi ? Ege sahilindeki Troya ile Atlantis nasıl aynı mekan olabilir ? soruları insanın aklına hemen takılıyor.

Arkeolog Zangger bunu söyle açıklamış. Atinalı Solon, hiyeroglifi

okurken bir tercüme hatası yapmıştır. Mısır yazısında "ada"yı gösteren işaret, aynı zamanda "sahil", "kumsal" ve "Nil deltasının ötesinde yabancı bir toprak" anlamına gelmektedir. Yani "ada" işareti Troya'yı tanımlıyor olabilir. "Boğaz" deyince Solon Cebelitarık Boğaz'ından başkasını düşünmemiştir. Atlantisi Cebelitarık Boğazının ötesine, yani Atlas Okyanusun'a yerleştirmiş, bir ada saymıştı. Oysa Atlantis döneminde kimse Cebelitarık Boğazına kadar yelken açmamıştır.

Troyada bugün kazıları sürdüren Alman arkeolog Korfmann, Troyanın bir korsan yuvası olduğuna inanıyor. Troyalıların Çanakkale Boğazından geçmeye gelen gemileri barındırdıkları, belki kılavuzluk hizmetleri sundukları ve bu ticaretten veya korsanlıktan çok zengin olduklarını tahmin ediyor.

### Troyanın Katları

<b>Troya I</b>	MÖ 3000-2400
<b>Troya II</b>	MÖ 2400-2200
<b>Troya III</b>	MÖ 2200-2100
<b>Troya IV</b>	MÖ 2100-2000
<b>Troya V</b>	MÖ 2000-1700
<b>Troya VI</b>	MÖ 1700-1250
<b>Troya VII</b>	MÖ 1250-1000
<b>Troya VIII</b>	MÖ 700 – 85
<b>Troya IX</b>	MS 85 –MS 500

## SİKKENİN DOĞUSU VE ANADOLU SİKKELERİ

İnsanlar henüz yerleşik düzene geçmeden önce kendi gereksinimlerini kendileri karşıladıkları için para gereksinimi duymuyorlardı. Ne zaman ki insanlar yerleşik düzene geçtiler (Neolitik) malların değerinin saptanması veya diğer eşyaların karşısındaki değerlerinin saptanması gerekti. Ve gereksinim sonucu takas (tranpa/barter) yöntemi doğdu.

Değiş tokuş, yani barter, malın malla değiştirilmesidir. İlkel toplumlarda bu yöntem toplumun gelişmesine paralel olarak değişti. İlk zamanlar tahıl ürünleri, hayvanlar, aletler vs. gibi mallar para mantığı ile kullanıldı. Para gibi aracı olarak kullanılan bu malları korumak, istenildiğinde hemen ortaya koymak, gerektiği kadar parçalara bölmek, bir yerden bir yere taşımak güç olduğundan zamanla yalnızca madenler para gibi kullanılmaya başlandı. Doğal olarak bu gelişmeler sonucu altın ve gümüş az bulunurluğundan, bozulmadan saklanabilmesinden, değerlerinde azalma olmadan kolayca bölünebilmesinden dolayı ön plana geçti. Arkeolojik kazılarda ele geçen yazıtlar, MÖ. 3.binyıl sonlarında Yakınoğu'da kullanılan değişim aracı konusunda bilgiler verir. Sümer ve Asur kültürlerine ait tabakalarda yapılan kazılarda ufak gümüş parçaları veya kesilmiş ya da kırılmış gümüş takılardan oluşan defineler elde edilmiştir. Bu buluntular bu gün elimizde olan yazıtlarla paralellik gösteren en erken dönem kanıtlarıdır.

MÖ. 3. binyıl sonunda, III.Ur Sülalesi döneminde zengin bir Sümer

şehri olan Nippur'da ele geçen çivi yazılı tabletlerde ödünç alıp verme ile hububat yada hayvana dayalı ödeme şeklinin yanısıra en çok "gümüş şeker"den söz edilir. Gümüş ve altın başta olmak üzere madenlerin takas aracı olarak kullanılmasının bir başka sebebi ise doğa şartlarından etkilenmemesi idi. Hayvan veya hububat kuraklık, hastalık gibi doğal olaylardan fire verirken madenlerin böyle bir sorunu yoktu.

Ege dünyasında altın ölçüm birimi, ufak bir parça, bir çubuk veya bir yüzüktü. Ağırlığı yaklaşık 8.5 gr. kadardı. Bu da bir öküz bedeldi. Bu devirlerde maden takas aracı olarak kullanılsa da yine de referans olarak hayvan (öküz) kullanılıyordu. Homeros'un anlatığına göre Akhilleus, arkadaşı Patroklos onuruna düzenlediği cenaze töreni oyunlarında kazananlara verilmek üzere çeşitli ödüller koyar. Koşu yarışında ilk ödül gümüş bir kaptı. İkinci ödül büyük ve yağlı bir öküz, üçüncü ödül ise yarım altın talantondur. Başka bir örnekte: öküzün MÖ. 12.yy.da Homeros'un Akhalarınca standart bir değer ölçüsü olmasıyla ilgili olarak, Troia ovasında karşılaşan Glaukos ve Diomedes'in silahlarını değişmesi

*".....Ama Kronosoğlu Zeus,  
tam o sıra,*

*Glaukos'un aklını  
başından aldı,*

*Tydeusoğlu  
Diomedes'le değişti silahlarını:  
altını tunçla değişti,*

*yüz öküzlük silahı dokuz öküzlük silahla....."*

Latince para anlamına gelen *pecunia* sözcüğü, hayvan anlamına gelen *pecus*'tan türemiştir. Fakat şunu da biliyoruz ki Homeros döneminde artık sığır ile ödeme yoktu. Yukardaki bölümden de anlaşıldığı gibi sığır doğrudan doğruya para olarak değer ölçüsü olarak kullanılıyordu.

Sikkeden önce para yerine kullanılan altın, bakır, gümüş çubuk veya külçelerdi. Asurlar bu düşünceyi MÖ.8.yy da biraz daha geliştirip metal külçeleri disk biçiminde yaptılar. Bu disklerin üstünde Kral Barrekub'un adı yazılıdır ve Zincirli kazılarında çıkarılmıştır.

Bu düşünce yapısı daha gelişerek Herodot'dan öğrendiğimize göre Anadolu'nun batısında Lidya'da Sikkeye dönüştü.

Sikke, ağırlığı ayarlanmış, kendisini darbedip tedavüle çıkararak ve üzerinde, istendiğinde tekrar geri almayı taahhüt eden yetkili idarenin ya da devletin arma veya işaretini taşıyan yuvarlak, ufak bir metal parçasıdır. Ödeme aracı olarak kullanılan sikke ile para arasındaki fark, her sikkenin bir para olduğu buna rağmen her paranın sikke olmadığı şeklinde açıklanabilir. Çünkü, sikkeden önce para vardı. Tahıl ürünleri, hayvanlar, aletler, üç ayaklı kazanlar, baltalar, metaller vs. hep para olarak kullanılıyordu. Sikke bu çeşitliliğe bir son verip, standart bir şekilde işlem görmeyi sağlamıştır.

Batı Anadolu'da MÖ. 7.yy ın ikinci yarısında icad edilen sikke, kısa bir zamanda Ege ve Akdeniz

dünyasına yayılmıştır. İlk sikke aristokrat kesim tarafından Lidya'da basılmıştır. Lidya krallığı sikke basımını ele alıp belli bir düzene soktuktan sonra Batı Anadolu'daki kent-devletler bu sistemi benimsemişlerdir. İlk sikkeler günlük alışverişten veya ticaretten ziyade askerlerin maaşlarının ödenmesi için basıldı.

Sikkenin ortaya çıkması her ne kadar Lidya Krallığı içinde olmuşsa da, ona kimlik ve kullanım alışkanlığı kazandıran, başka deyişle model oluşturan batı Anadolu'daki lonya bölgesi kentleri olmuştur. Bu kentlerin bazıları Yunanistan'dan gelenlerce kolonize edilmişler ve bu yüzden de Grek kültürünün nüfusu altında gelişmişlerdir. Bu nedenle Arkaik, Klasik ve Helenistik çağlarda, Cebelitarık Boğazından Kuzey-batı Hindistan'a kadar Akdeniz dünyasında basılan çeşitli sikkeler "Grek Sikkeleri" terimi altında ele alınır. Tabi ki bu tanım tam olarak doğru değildir. Bu denli büyük bir yeryüzü toprağında yaşayan toplumların kendilerine özgü kültürleri ve yaşam biçimleri vardı. Bastığı sikkeler aynı modele göre olmasına rağmen herşeyden önce kendi sikkeleri idi. Fakat dünyada nümismatikler ve diğer ilgili kişiler tasnifi, katalogların hazırlanması ve alanı biraz daraltmak için Pers, Parth, Kartaca, Fenike, Nabati gibi Grek olmayan, fakat az ya da çok Grek kültürü etkisi altında kalan devletlerin sikkelerini de "Grek Sikkeleri" adı altında ele alır.

Sikkenin alım gücü şüphesiz metalin cinsine bağlıdır. Fakat böyle bile olsa o zaman da enflasyon

vardı. Ve sikkeler alım güçlerini yitiriyorlardı. MÖ. 5.yüzyılın sonlarında, bir gurup yazıtta Atinalı devlet adamı Alkibiades ve diğer bazı kişilerden haciz yolu ile alınan eşyaların satışları ve fiyatları hakkında bilgi edinebiliriz. Alkibiades'in eşyaları arasında bulunan bir koltuk, 2 drahmi bir obol (basit bir iskemle) ise 1 drahmi ediyordu.

MÖ. 5. yy sonlarında bir kölenin fiyatı, erkek 179 drahmi, kadın 178 drahmi, çocuk 72 drahmi idi. Aynı dönemde Atina'daki Erechteion tapınağında çalışan mimar ve taş ustası günde 1 drahmi alıyordu.

MÖ.6.yy. Solon zamanında bir koyun 1 drahmi iken, MÖ. 5.yy da 12-17 drahmi arasında olduğunu biliyoruz. Kıtık zamanında MÖ. 329-328 de Eleusis'te bir koyun için 30 drahmi ödeniyordu. MÖ. 4.yy da yüzel bir faşenin fiyatı ise 3.000 drahmi idi. Aynı yüzyılın ortalarında ise bir kişinin günlük ihtiyacını karşılaması için 3 obol yeterli olurdu.

Fikir vermesi açısından örnek olarak Attika ağırlık sistemini incelememiz de yararlı olacak kanısındayım.

Dekadrahmi = 10 drahmi: 43 gr.  
Tetradrahmi = 4 drahmi: 17.2 gr.  
Didrahmi = 2 drahmi: 8.6 gr.  
Drahmi = 6 obol: 4.3 gr.

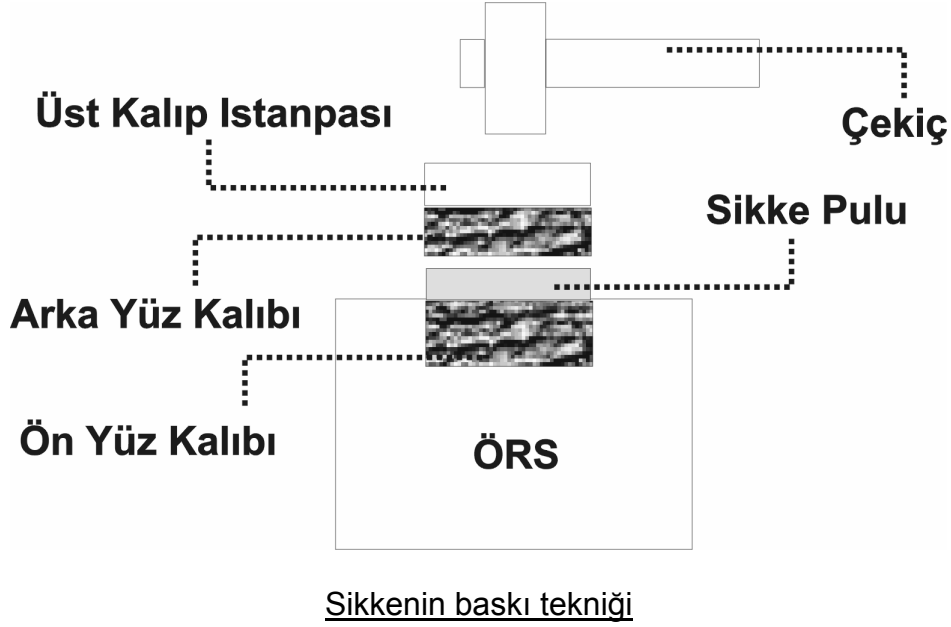
Tetrobol= 4 obol: 2.85 gr.  
Triobol= 3 obol: 2.15 gr.  
Diobol = 2 obol:1.43 gr.  
Trihemiobol=1.5 obol: 1.07 gr.  
Obol= 0.72 gr.  
Tritartemorion=3/4 obol:0.54 gr.  
Hemiobol=1/2 obol :0.36 gr.

Sikkenin üzerinde basıldığı yörenin, ulusun, şehrin, şehri koruyan tanrıların veya bitki ve hayvan figürleri bulunur. Sikkenin üzerindeki yazılara "lejang" denir. "Lejang" ise okumak anlamına gelen latince *legere*'den gelmektedir.

Sikke lejangları bize aşağıdaki bilgileri verirler:

1. Sikkeyi basan halkın veya hükümetin adını,
2. Sikkeyi basımından sorumlu magistratın (memurun) adını,
3. Sikke tipini açıklayıcı bilgiyi,
4. Sikke kalıpcısının adını,
5. Tarih,
6. Birim.

Sonuç olarak , sikkelerin geçmiş kültür ve uygarlıkların tarihsel, dinsel, askeri, sosyal, ve kültürel yapıları ile yaşantıları hakkında bizlere ışık tuttuğunu ve sikkeyi basan devlet, toplum veya kişilerin özelliklerini yansıttıklarını söyleye biliriz.



En fazla kullanılan ağırlık ölçüleri, esas birimleri ve kullanıldığı yerlerle birlikte aşağıda gösterilmiştir.

<u>Aigina</u>	12.2 gr.lık stater (didrahmi). Drahmi ve daha ufak birimler mevcuttur. Aigina, Sikyon, Elis ve Peloponnesos'daki diğer yerlerde: Boiotio, Thessalia, Phokis ve Lokris'te: güney Ege adalarında ve Girit'te: Kamiros ve Knidos'ta.
<u>Akha</u>	8 gr.lık stater. Drahmi ve triobol aly birimleri mevcuttur. Peloponnesos'tan giden Akhaların kurdukları Güney İtalya kolonilerinde kullanıldığı için bu adı almıştır.
<u>Attika</u>	17.2 gr.lık tetradrahmi. Drahmi (4.3.gr) ve obol (0.72 gr.) al birimleri basılmıştır. Atina, Euboia, Khrenaika ve Büyük İskender tarafından kullanılmıştır.
<u>Euboia</u>	17.2 gr.lık tetradrahmi. Trite ve hekte alt birimleri vardır. Attika sistemine dahil olduğu MÖ. 6.yy. sonlarına kadar Euboia'da: Khalkidike ve Sicilya'daki Euboia kolonilerinde (Himera, Naksos, Zankle), Samos'ta
<u>Fenike</u> <u>(Phoinike)</u>	7 gr. şeker. Sidon, Tyre ve byblos'ta kullanılmıştır
<u>Khios</u> / <u>Rhodos</u>	15.6 gr.lık tetradrami. Drahmi ve diğer alt birimleri vardır. Khios, Rhodos, Ainos ve MÖ. 4.yüzyılda Küçük Asya'da yaygın olarak kullanılmıştır.



- Korinthos 8.6 gr.lık stater ( = her bii 2.9 gr. ağırlığında üç drahmi ). Korinthos, Ambrakia, Leukas ve kuzey-batı Yunanistan'da kullanılmıştır. 2 Attika drahmisine eşit olup, ağırlık ölçüsü Euboia ağırlık ölçüsünün yarısı kadardır.
- Lydia 14.1 gr.lık stater. 1/96'ya değin inen elektron alt birimleri basılmıştır. İonya'nın güneyinde (Miletos, Ephesos, Khios vs.) elektron sikkelerde: Lindos, Melos gümüş sikkelerinde kullanılmıştır.□
- Lykia 8.3-8.6 gr.lık stater (Lykia'nın batısında): 9.5-10 gr.lık stater (Lykia'nın orta bölgesinde).
- Miletos 14.1 gr.lık stater. 1/96'ya değin inen elektron alt birimleri basılmıştır. İonya'nın güneyinde (Miletos, Ephesos, Khios vs.) elektron sikkelerde: Lindos, Melos gümüş sikkelerinde kullanılmıştır.
- Pers 8.35 gr.lık altın dareikos, 5.35 gr.lık gümüş siglos (MÖ.5. yüzyılda 5.55 gr.a yükseltilmiştir. Altın: Lydaia, Persia, Lampsakos'ta: gümüş: Lydaia, Persia, Anadolu'nun güneyi, Kıbrıs'ta (çift siglos). MÖ. 4.yüzyılda Abdera ve Maroneia'da yaygın olarak Batı Anadolu'da kullanılmıştır. Pers sistemi, Kroisos'un Lydia sisteminden alınmıştır, fakat ağırlıkta biraz farklılık vardır.
- Phokaia 16.1 gr.lık elektron stater ve alt birimler (özellikle hekta) basılmıştır. Phokaia, Lesbos ve Kyzikos'ta kullanılmıştır.
- Rhodos 15.6 gr.lık tetradrami. Drahmi ve diğer alt birimleri vardır. Khios, Rhodos, Ainos ve MÖ. 4.yüzyılda Küçük Asya'da yaygın olarak kullanılmıştır.
- Samos 13.1 gr.lık tetradrahmi. Triobol ve daha ufak alt birimler de basılmıştır. MÖ. 5.yüzyılda Samos'ta kullanılmıştır.



## ÖNEMLİ NOTLAR

\*Evrensel Tufan olayından sonra Anadolu'da ilk kurulan kent, Konya ovasındaki ÇATALHÖYÜK'tür.

\*İstanbul'da ilk yaşayanlar MÖ.100.000 yıllarında Yontmataş (Palolitik) Çağda Küçük Çekmece Gölü kıyısındaki YARIMBURGAZ Mağarasını kullanmışlardır.

\*Dünyada ilk Uluslar arası barış antlaşması Hititler tarafından imzalanmıştır. Boğazköy'de bulunan bu yazıt İstanbul Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir.

\*Dünyada siyasi bir antlaşmaya kocasının imzası yanında kendi imzasını koyan ilk Anadolu kadını, Kraliçe Puduhepa'dır.

\*Dünyada ilk güzellik yarışması Çanakkale'deki Kazdağı'nda (İda) yapılmıştır. Yarışmaya Afrodit, Hera, Atena adlı üç tanrıça katılmıştır.

\*Dünyadaki ilk coğrafi haritacı Miletos'lu Hekateos'tur.

\*M.Ö. 28 Mayıs 585 tarihinde Tales ilk kez güneş'in tutulacağını bir yıl önceden hesaplamıştır.

\*Tarihte ilk kadın Amiral Bodrumlu I.Artemisa'dır. M.Ö.480 yılında hem kraliçe hem de amiral olarak kendi filosunu yönetti.

\*Anadoluda kurulan ilk Uluslararası Ticaret Merkezi Kayseri'de Kültepe

(Kaneş)dir. Kaneş'den Doğuya bakır, kurşun ve gümüş ihraç edilmiştir.

\*Bozdağ'ın (Tmolos) Kuzey eteklerindeki Lidya'nın başkenti Sart'ta (Sardis) altından ve gümüşten ilk Madeni Para basılmıştır.

\*Dünyada ilk karayolları sistemleri Lidyalılar tarafından yapılmış olup, Lidyanın başkenti Sardis'i Susa'ya bağlıyordu.

\*İlk kez atı evcilleştirenler Hititlerdir.

\*İlk kez Yararcı Şehirciliği (Fonksiyonel Ürbanizmi) gerçekleştiren Miletoslu Hippodamus'tur. Priene kentinde uygulamıştır.

\*Dünyada ilk Nüfus Sayımı Roma İmparatoru Augustus döneminde Anadolu'da yapılmıştır.

\*Anadolu tıbbında ilk Trepanasyon izlerine Frigya Kralı Midas'ın kafatasında raslanmıştır.

\*Nefesli saz, Flüt ilk kez Anadolu'da Tanrı Pan tarafından icad olunmuştur.

\*Boğaz içinde ilk Yüzer Köprü Pers Kralı I.Darayavaus döneminde M.Ö.5.yy da Sakız adalı Mimar Androkles tarafından kurulmuştur.

## KAYNAKÇA

- A. ERHAT  
A. ERHAT  
ARISTOPHANES  
ARISTOPHANES  
Avrupa Konseyi  
18. AVRUPA SANAT  
SERGİSİ  
B. Ö. BÜYÜKA  
BRAUDEL  
C. ÇAPAN  
C. SENA  
C. SOBEL  
C. W. CERAM  
C. ŞAKIR  
C. ŞAKIR  
C. ŞAKIR  
C. ŞAKIR  
C. ŞAKIR  
C. ŞAKIR  
C. ŞAKIR  
C. ŞAKIR  
C. ŞAKIR  
C. ŞAKIR  
C. ŞAKIR  
C.Ş.M. JOAD  
D. GÖKSEL  
Dr. G. ÇELGIN  
Dr. K. ÇAĞDAŞ  
EFLATUN  
EFLATUN  
EFLATUN  
F. CHALLAYE  
F. K. DÖRNER  
F. NIETZSCHE  
G. E. BEAN  
G. THOMSON  
G. THOMSON  
H. PIRENNE  
HERODOTOS  
HOMEROS  
HOMEROS  
I. Z. EYUBOĞLU  
J. G. FRAZER  
KSENOPHON  
O. HANÇERLİOĞU  
O. TEKİN  
Ord. Prof. Dr.E.  
AKURGAL
- MITOLOJİ SÖZLÜĞÜ Remzi Kitabevi 1984 İst.  
HESİODOS ESERİ VE KAYNAKLARI Türk Tarih Kurumu Basımevi  
1991Ank.  
KUŞLAR Remzi Kitabevi 1988 İst.  
ANİMA/RUH ÜZERİNE Ara Yayıncılık 1990 İst.  
ANADOLU MEDENİYETLERİ 22 Mayıs-30 Ekim, 1983 T.C.Kültür  
ve Turizm Bakanlığı1983 İst.  
ABHAZ MITOLOJİSİ ANAÇ MI ?Abhazoloji Yayınları 1971 İst.  
AKDENİZ MEKAN VE TARİH Metis Yayınları 1990 İst.  
SAPPHO ŞİİRLER Alaz Yayıncılık 1984 İst.  
TANRI ANLAYIŞI Remzi Kitabevi 1978 İst.  
EPHESUS Hitit 1989 İst.  
TANRILAR MEZARLAR VE BİLGİNLER Remzi Kitabevi 1986 İst.  
ANADOLU TANRILARI Yeditepe Yayınları 1975 İst. □  
ANADOLU'NUN SESİ Bilgi Yayınları 1984 Ank.  
SONSUZLUK SESSİZ BÜYÜR Bilgi Yayınları 1986 Ank.  
ALTINCI KITA AKDENİZ Bilgi Yayınları 1985 Ank.  
HEY KOCA YURT Bilgi Yayınları 1989 Ank.  
DÜŞÜN YAZILARI Bilgi Yayınları 1985 Ank.  
ANADOLU EFSANELERİ Bilgi Yayınları 1989 Ank.  
MERHABA ANADOLU Bilgi Yayınları 1980 Ank.  
DÜNYANIN BÜYÜK FELSEFELERİ Remzi Kitabevi  
DİDYMA MİLET PRIENE Antik Selçuk-Izmir  
ESKİ YUNAN DİNİNDE VE MITOLOJİSİNDE ATREMİS Arkeoloji  
ve Sanat Yayınları 1986 İst.  
HİNT ESKİ ÇAĞ KÜLTÜR TARİHİNE GİRİŞ  
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları 1974  
Ank.  
SOKRATES'İN SAVUNMASI Remzi Kitabevi 1971 İst.  
ŞÖLEN Remzi Kitabevi 1972 İst.  
LYSİS Remzi Kitabevi 1972 İst.  
DİNLER TARİHİ Varlık Yayınları 1972 İst. □  
NEMRUD DAĞI'NIN ZİRVESİNDE TANRILARIN TAHTLARI Türk  
Tarih Kurumu Basımevi 1990 Ank.  
YUNANLILARIN TRAJİK ÇAĞINDA FELSEFE BFS Yayınları 1985  
İst.  
KARIA Cem Yayınları 1987 İst.  
TARİHÖNCESİ EGE (I) (II) Payel Yayıncılık 1988 İst.  
İLK FİLOZOFLAR Payel Yayınları 1988 İst.  
ORTAÇAĞ KENTLERİ, KÖKENLERİ VE TİCARETİN  
ÇANLANMASI Dost Kitabevi 1982 İst.  
HERODOT TARİHİ Remzi Kitabevi 1973 İst.  
ODYSSEIA Sander Yayınları 1978 İst.  
İLYADA Sander Yayınları 1981 İst.  
ANADOLU UYGARLIĞI Der Yayınları 1981 İst.  
ALTIN DAL DİNİN VE FOLKLORUN KÖKLERİ  
Payel Yayınevi 1990 İst.  
ANABASIS "Onbinlerin Dönüşü"Hürriyet Yayınları 1974 İst.  
DÜŞÜNCE TARİHİ Remzi Kitabevi 1983 İst.  
ANTİK NÜMİSMATİK VE ANADOLU (ARKAİK VE KLASİK  
ÇAĞLAR) Arkeoloji ve Sanat Yayınları 1992 İst.  
ANADOLU UYGARLIKLARI Net Yayıncılık 1990 İst.

---

PLATON (Eflatun)	<u>DIYALOGLAR (I) (II) Remzi Kitabevi 1989 Ist.</u>
Prof. N. Ş. KÖSEMIHAL	<u>SOSYOLOJİ TARİHİ Remzi Kitabevi 1974 Ist.</u>
PROKOPIUS	<u>GİZLİ TARİH Milliyet Yayınları 1973 Ist.</u>
R. ERGENER	<u>ANATANRIÇALAR DIYARI ANADOLU Yalçın Yayınları 1988 Ist.</u>
R. FURNEUX	<u>KAYIP UYGARLIKLAR Altın Kitaplar 1979 Ist.</u>
R. GRAVES	<u>THE GREEK MYTHS (1) (2) Penguin Books 1960 NY.</u>
R. NAUMANN	<u>ESKİ ANADOLU MIMARLIĞI Türk Tarih Kurumu Basımevi 1991 Ank.</u>
R.E.WYCHERLY	<u>ANTİK ÇAĞDA KENTLER NASIL KURULDU Arkeoloji ve Sanat Yayınları 1991 Ist.</u>
S. SALTUK	<u>ARKEOLOJİ SÖZLÜĞÜ İnkılap Yayınları 1990 Ist.</u>
S. TEBER	<u>İLK TOPLUMLARIN DEĞİŞİMLERİ Say Kitap 1985 Ist.</u>
S. TÜRKÖĞLU	<u>EFES'İN ÖYKÜSÜ Arkeoloji ve Sanat Yayınları 1986 Ist.</u>
SAHAKIAN	<u>FELSEFE TARİHİ Idea Yayınları 1990 Ist.</u>
STRABON	<u>COĞRAFYA (ANADOLU Kitap XII, XIII, XIV) Arkeoloji ve Sanat Yayınları 1987 Ist.</u>
XENOPHON	<u>ŞÖLEN (Spartalıların Anayasası) Sergi Yayınevi 1984 İzmir.</u>
XENOPHON	<u>YUNAN TARİHİ ( HELENİKA ) Sergi Yayınevi 1984 İzmir</u>
Y. Ö. ÖZBAY	<u>MITOLOJİ VE NARTLAR Kafdağı Yayınları 1990 Ist.</u>
Y. Ş. ANIL	<u>SOKRATES DAVASI Ara Yayıncılık 1990 Ist.</u>
	<u>NATION GEOGRAPHIC SOCIETY Washington D.C.</u>
	<u>CUMHURİYET GAZETESİ İstanbul</u>
	<u>ARKEOLOJİ ve SANAT DERGİSİ İstanbul</u>